

УНИВЕРЗИТЕТ УМЕТНОСТИ У БЕОГРАДУ
ФАКУЛТЕТ ЛИКОВНИХ УМЕТНОСТИ

Докторске уметничке студије
Докторски уметнички пројекат

ТОК БОЈЕ

Радослав Тадић

Мр Радомир Кнежевић, редовни професор – ментор

Београд, јун 2020.

Ментор:

Мр Радомир Кнежевић, редовни професор, Универзитет
уметности у Београду, Факултет ликовних уметности у Београду

Чланови комисије:

1. Мр Радомир Кнежевић, редовни професор, Факултет ликовних
уметности у Београду
2. Др ум. Радош Антонијевић, ванредни професор, Факултет ликовних
уметности у Београду
3. Мр Даниела Фулгоси, редовни професор, Факултет примењених
уметности у Београду
4. Др ум. Бранко Раковић, редовни професор, Факултет ликовних
уметности у Београду
5. Др ум. Адам Пантић, ванредни професор, Факултет ликовних уметности у
Београду

Назив докторског умјетничког пројекта: ТОК БОЈЕ – Чувственост сликарске материје

Сажетак: У писаном дијелу докторског умјетничког пројекта *Ток боје* посматра се процес настанка ликовног дјела. Прати се његов развојни пут од идеје преко реализације до умјетничког производа који се појављује и одлази у простор, међу људе. У почетку се анализира деценијско преслојавање искустава умјетничке праксе младог аутора. Пропитује се пут од фигуралног, преко апстрахованог, до личног израза. Сложен стваралачки процес освјетљује се условљен околностима у којима се одвија. Боја као појава и откриће заузима најзначајније мјесто. Свијет одређен бојом као субјективном појавом нашег виђења и личног доживљаја, и бојом као нечим објективним или предметним, окосница је овог пројекта. Предност се даје осјетилној вриједности боје и њеном субјективном доживљају код појединца. Током размишљања о узроку и последици ствари, појављује се простор као отвореност у коју се смијештају инсталацијске могућности. Посебно се анализира докторска умјетничка изложба *ЦиркулаКција* и изложба *Инсталирање спокоја* која настаје послје ње. У конфигурацијама радова из тих опуса, амбијент и покрет се издвајају као битни чиниоци. Слободна градња личног стила разматра се у посебном поглављу. У закључку се заузима став о динамичкој меморији сликарства у амнезији дигиталног доба.

Кључне ријечи : боја, ток, идеја, материја, слика, објекат, простор, израз.

Умјетничка област: Ликовна умјетност

Ужа умјетничка област: Сликарство

The title of doctoral art project: COLOR FLOW – Sensibility of matter found in painting

Abstract: The process of creating a work of art such as painting is observed in the written part of doctoral art project *Color flow*. Its development journey is followed, starting from the idea, then the realization and ending with the art product that appears and goes to the space among people. At the beginning, what is analyzed is the decade-long layering of experience in terms of young author's art praxis. A journey is questioned regarding figurative, abstract and personal expression. A complex creative process is brought to light, while being conditioned by the circumstances it has been found in. Color as a phenomenon and discovery takes the most important place. The pivotal point of this project is the world that is determined by color as a subjective appearance of our view and personal impression and as something objective and material. Precedence is given to sensory value of color and the subjective impression that an individual has of it. During the reflection about the cause and consequence of the matter, a space is emerging as something that exudes openness and where installation possibilities are placed. What is particularly analyzed are doctoral art exhibition *CirculAction* and exhibition *Installing Serenity* that is created after the first. When it comes to the configuration of works from those exhibitions, ambience and movement stand out as significant factors. Free construction of personal style is considered in a separate chapter. In the conclusion, a stance is taken on dynamic memory of painting in the digital era characterized by amnesia.

Key words: color, flow, idea, matter, image, object, space, expression.

Artistic field: Fine arts

Narrow artistic field: Painting

САДРЖАЈ

Идеја (умјесто увода).....	7
2007-2017 комад искуства.....	10
Драма гладних очију	24
О боји ван себе.....	28
- Бијела	31
- Жута	33
- Зелена	35
- Црвена.....	37
- Плава.....	39
- Црна.....	41
Циркулација	43
Инсталирање спокоја.....	59
Је ли апстрактно истинитије?	72
Преслојавање новим трагом (умјесто закључка).....	77

Литература.....	81
Фото референце.....	83
Биографија кандидата.....	87

Идеја (умјесто увода)

Идеје се појављују спонтано, а подстакнуте су бојама које видим. Иако важе универзална значења и зрачења боје, постоје индивидуалне нијансе којима је обојена перцепција појединца. Човјеков субјективан осјећај боје, њена покретачка енергија, експресионистичка слобода немирне гестуалности и сликарска материја су појаве које ме провоцирају.

Пут боје од првог зрака до знака чувствене комуникације ме побуђује на постављање питања и трагање за одговором.

Сликарски материјали, са свим својим отпорима, развијају наглашено тактилан однос. Најчешће користим уље зато што је оно у свој својој блиставости најближе органском, промјенљивом и живом. Уљана боја није само пратиља форме и њена испомоћ да би постигла своју пуноћу, она сама по себи постаје највиша стварност. Боја циркулише по површини одабране подлоге дајући јој ново значење. Зрачење боје шири се преко границе облика необуздано и лако.

Стил мог рада на први поглед могао би бити категорисан као непрецизан, али помоћу тог недефинисаног геста на рубу несвјесног контролишем брзину, величину и смијер потеза, житкост боје и средства са којима је наносим. Енергија оног што ме подстиче на дјеловање, диктира пуноћу експресивних могућности.

Кад се упитам откуд толика жеља за акцијом, брзином, гестом, муњевитим испољавањем идеје, долазим до закључка да огроман ужитак који проналазим у раду, властити темперамент, општа дестабилизвана појава ствари и хектика садашњице производе такве вибрације. Растрзана, узнемирена, хаотична стварност и драматичност проживљеног сигурно налазе одјек у мом раду који се темељи на живој сликарској активности, на мрљама и прскотинама, на интуитивним и импулсивним покретима цијелог тијела које испушта, просипа или испаљује материју.

Немиран истраживачки дух подстиче ми жудњу за потпуном слободом у раду, зато се не ограничавам само на предметни свијет. Авантуризам и реконструкција као начини рада који се заснивају на сталној промјени, доводе ме до апстрактног израза. Такав израз би се могао допунити појмовима интуитивно,

трансцендентално и енергетско. Поштовање форме појавног свијета понекад може наметати стеге које не желим, а избјегавајући оквире фигуративног, отварам себи шири простор за размишљање и дјеловање. У толиком пространству човјек се лако губи или уздиже, а мени је тај изазов посљедњих година близак и занимљив.

Слојеви размишљања и емоција таложу се на платну и у материјалу. Таложења граде богату сликарску фактуру која може појачати зрачење боје и снагу израза рада. Тако створене масе, доводе ме до жеље да комуницирам на нивоима тактилног и просторног. Временом ми таложења слојева и маса постају недовољна па дословно излазим у простор правећи објекте од прибора (рукавице, маске, папир, крпе, канте и даске) који користим у изради слика. Тиме остварујем жељу да помоћу објеката које додајем сликама, додатно нагласим дијалог рада и излагачког простора. Ток у коме настају моје слике није сведен на продуковање завршеног дјела, већ је саставни дио искуства које је примарно у разумијевању мог рада. Зато материјале које користим у раду уносим у излагачки простор и тако правим спону између индивидуалног процеса који се одвија у умјетниковом атељеу и јавности која посматра инсталације.

Тежња за већом комуникацијом сликарских комада и простора у којем се налазе узрокује стварање полиптиха који се могу распоређивати сваки пут другачије. Модуларност ми даје још један вид креативности која се може испољити на лицу мјеста, у галерији. Организовање великих радова у полиптихе је практично, а савремено доба инсистира на прагматичности више него иједно пређашње. У времену сталних миграција, склапање–расклапање је неопходно.

Насловљавање радова је додатни облик креације и забаве. Некад имам наслов на самом почетку, у неким случајевима се трансформише у току стварања, а неријетко по завршетку рада добијем оно за чим трагам. Насловом додатно наглашавам значењски слој рада, изражавам суштину, дајем посматрачу смјернице и сигнале у почетном тумачењу.

Посматрајући материјализовано, увиђам да имам потребу избјегавања центра рада на којем би се око могло одморити. Тако вјероватно нагонски испољавам константно природно циркулисање које бије на сваком кораку, свуда око нас и у свима нама. Радећи децентрализовано сугеришем универзалну димензију кретања као суштинску појаву која ме одавно мами.

У свеопштој размјени материје и енергије начин мог рада осцилира између супротних значења: личног и друштвеног; свијетлог и тамног; топлог и хладног;

глатког и храпавог; густог и ријетког; пуног и празног; свјесног и несвјесног. У осцилацијама између различитих принципа, кроз визуелне трагове које остављам, настојим артикулисати суштину коју проналазим у времену, у простору и у боји. Кретање од једне до друге крајности у процесу мог рада, могло би се подударити са мисаоним током који се образује у перцепцији посматрача док чита оно што му нудим.

Сл. 1 *Раст и развој*

2007-2017 комад искуства

Током студија, сазријевајући, мијењао се мој укус и начин рада. Инвентивност и разноврсност Пикасовог (Pablo Picasso, 1881–1973) дјела данас ме омамљује истом снагом као и на почетку истраживања његовог опуса. Послије њега истражујем опусе Матиса (Henri Matisse, 1869–1954) а потом Ван Гога (Vincent van Gogh, 1853–1890).

Четврта година основних студија је период у ком се конституише мој сликарски израз. Сматрам да сам у том периоду просликао на начин којем сам одувјек тежио, а за који нисам имао довољно храбрости и вјештине. Као да сам се све вријеме припремао за тај тренутак. Потез се ослобођа, расте, ослобађам се стега приказивања само онога што видим (конкретног и појавног). Одважујем се храбрије корачати кроз слику. Улазим у њу. Допуштам да сам чин сликања постане једнако битан као и мотив. Почињем апстраховати ствари.

Појавни свијет је пун појава које провоцирају. Подражавање тог свијета ми током 2007. године постаје мање занимљиво, а покушај артикулисања суштине, есенције доживљаја призора, појаве, расположења и размишљања формирају поље мог интересовања.

Сл. 2 *Херојска слика*

Први апстраховани рад насловљавам *Херојска слика* (сл. 1). Херојска је зато што се са њом дуго борим и мијењам је, а и зато што на њу највише утиче сликарство Петра Лубарде (1907–1974) чији начин рада доживљам као херојски (сл. 3). Намјерно правим поставку од најједноставнијих предмета како би визуелне сензације биле што скромније. Комбинујем оно што ми прво *пада* под руку. Постављам суво лишће и гране на бијелу крпу, а све то на црну најлонску кесу. Све до тада дуготрајно бирам предмете који би ми постали мотиви за цртеже и слике, водећи рачуна о томе да то буду *лијепи* предмети. У овом периоду ослобађам се предмета и мотива, удаљам се од њих, а истовремено од посматраног почињем узимати само оно најпотребније, иницијацију. Жеља за таквим начином рада ми се буди већ од друге године основних студија, али тежња успостављања сопственог рукописа кулминира тек накнадано, након двије године. Потез постаје слободнији, дужи, шири, бојена маса гушћа, а боје које видим око себе почињем слободније интерпретирати.

Сл. 3 *Гуслар*

У то вријеме опус Вилема де Кунига (Willem de Kooning, 1904–1997) постаје ми право откриће, нарочито слика *Door to the River* (сл. 4). То је за мене једна од најбољих слика свих времена. И данас сам опијен њоме истим интензитетом.

Сл. 4 *Door to the River*

Моји радови после 2007. године су разноврсни. Углавном се бавим

цртежом, сликом и објектом, али оно што је доминантно је све израженије интересовање за боју. Она је та која ми на првом мјесту измамљује поглед и истовремено га зауставља на стварима које проналазим око себе.

У периоду од 2007. до 2012. године мој стил осцилира између апстрахованих слика са јасном асоцијацијом на појавни свијет и потпуно апстрактних слика. Прве преовлађују.

У љето 2012. године, током спарног, љетњег дана у загушљивом атељеу настаје слика *Ваздух* (сл. 5). Претходе јој апстраховани радови са снажнијим или слабијим асоцијацијама на предметни свијет као што су радови *Сва четири елемента* (сл. 6) и *Туш!* (сл. 7).

Тих дана осјећам се дезоријентисано, не знам куда даље. Питам се да ли још увијек могу вјеродостојно представити фигуру или предмет који посматрам. Почињем радити аутофигуру на већем формату, 180x120 cm. Желим себе увјерити или разувјерити у којој мјери сам сада способан за тај подухват. Неколико дана радим на слици. Док увиђам да се успијевам приказати у оквирима академског реализма, напетост попушта. Схватам да је реалистично приказивање нешто што ме уопште више не чини задовољним као што је некада чинило. Скидам платно са штафелаја, истресам сирову зелену и плаву боју, ланено уље, дамар лак и размазујем их хировито и импулсивно по платну како бих што брже прекрио слику која је била резултат моје сумње. Брзо напуштам атеље због неиздрживе загушљивости (дословне физичке, љетње загушљивост атељеа са свим испарењима која ту циркулишу).

Враћам се након неколико дана и запањујем се резултатом. Слика коју затичем чини ми се бољом од многих које сам насликао до тад. Постаје својеврсно истинитија и реалнија од саме реалности. Схватам да сам тада насликао нешто што ми је у том трену највише недостајало – ваздух. Слика *Ваздух* ми од тада постаје једна од најдражих. Сматрам је прекратницом у свом раду. Ту схватам да радећи слободно, неоптерећено, импулсивно могу дати нешто што измиче првој идеји, оно несвјесно, дакле једну димензију више која може рад чинити више аутентичним, а тиме и потпунијим.

Сл. 5 *Воздух*

Сл. 6 Сва четири елемента

Сл . 7 Туш!

Таложеем идеја и мисли на платну, фактура постаје све богатија.

До 2014. године уљани медијум правим скоро увијек са сјајним дамар лаком. Као да ми није довољан сјај уљане боје већ га лаком додатно наглашавам. У једном моменту одлучујем укинути дамар лак и боју разређујем само са терпентином или ланеним уљем. Почине више поштовати сировост и конкретност чисте бојене материје узимајући је директније из тубе или канте без ублажавања њеног тона или разређивања. У том периоду пасту и богату фактуру освјешћујем као виши квалитет. Као да своју духовну храну чистим од слаткоће, егзотичних зачина и уводим интегралну верзију пуног, непрерађеног укуса.

Године 2014. јавности представљам изложбу која се састоји од слика насталих пресликавањем ранијих радова. Пресликавам радове из претходних опуса за које сматрам да не заслужују даље постојање. Свјесно се упуштам у ову авантуру знајући да већ имам изграђену подлогу за богатију фактуру.

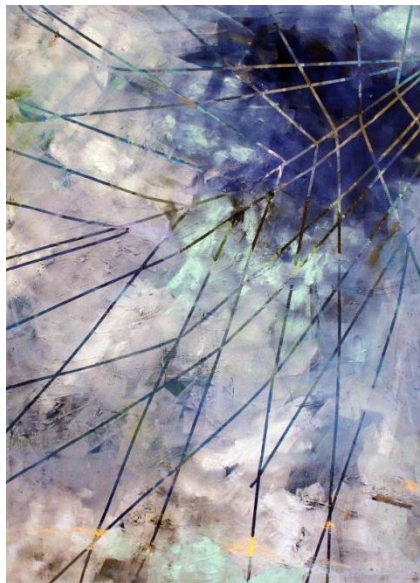
На наредном опусу, који излажем 2016. године, такође пресликавам старије радове, само сад технику оплемењујем креп тракама које ми дају могућност да у неправилним облицима и енформелистичком приступу супротстављам равне линије. У том периоду имам потребу да слободне, расплинуте и хаотичне форме хватам у мреже, да их кротим. Тракама уводим ред и сређујем расплинуте површине на начин геометријског слагања и разлагања. *Малтерисање* (сл. 8) и *Вертиго* (сл. 9) су слике које сматрам успјешнијим од осталих из тог опуса. На раду *Малтерисање* по први пут употребљавам молерски ваљак за наношење боје. Бодљикава фактура коју ствара густа уљана боја разваљана ваљком по подлози, одушевљава ме.

Ово постигнуће ми ствара жељу да могућности ове технике детаљније истражујем у наредном опусу који насловљавам *Гравитација* (сл. 8). У њему се одлучујем за истраживање црне. Позитивни утисци и размишљања која у мени производи умјетност Ив Клајна (Yves Klein 1928–1962) и Пјера Сулажа (1919–) највише налазе уточиште у овом опусу. У њему се одлучујем за радикалнију сведеност него икад раније. Сliku ослобађам интензивне боје. Користим најчешће ваљак којим наносим чисту црну или сиву материју, а само понегдје додајем жути акценат. Када не користим ваљак, интервенишем даском подражавајући рад брисача на шофершајбни.

Сл. 8 *Малтерисање*

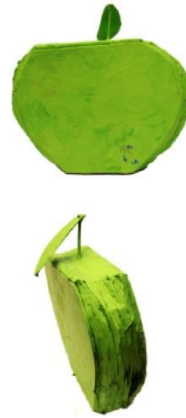

Сл. 9 *Вертиго*

Сл. 10 *Гравитација*

Фактура ми се намеће као тежња потенцирања тактилног квалитета. Паста и изразита фактура ми помажу у постизању снажније изражајности. Таложења ми временом постају недовољна па дословно излазим у простор.

Сл. 11 *Склапање, расклапање*

Непосредно прије и током рада на опусу *Гравитација* радим на низу објеката које правим од старих, одбачених књига које проналазим у напуштеној грађевини.

Ово није први пут да се бавим објектом. Одраније имам покушаје изласка у простор, али по први пут правим већи број објеката довољан за читаву изложбу коју насловљавам *Склапање, расклапање* (сл. 11).

Иако су у питању тродимензионалне ствари, ту боја има велику улогу. Сви објекти су бојени, тако да на неки начин постају тродимензионалне слике. Почиње ме интригирати као би било те објекте преводити у дводимензионалне радове, тако настају цртежи за које ми објекти дају почетни импулс и служе као модели.

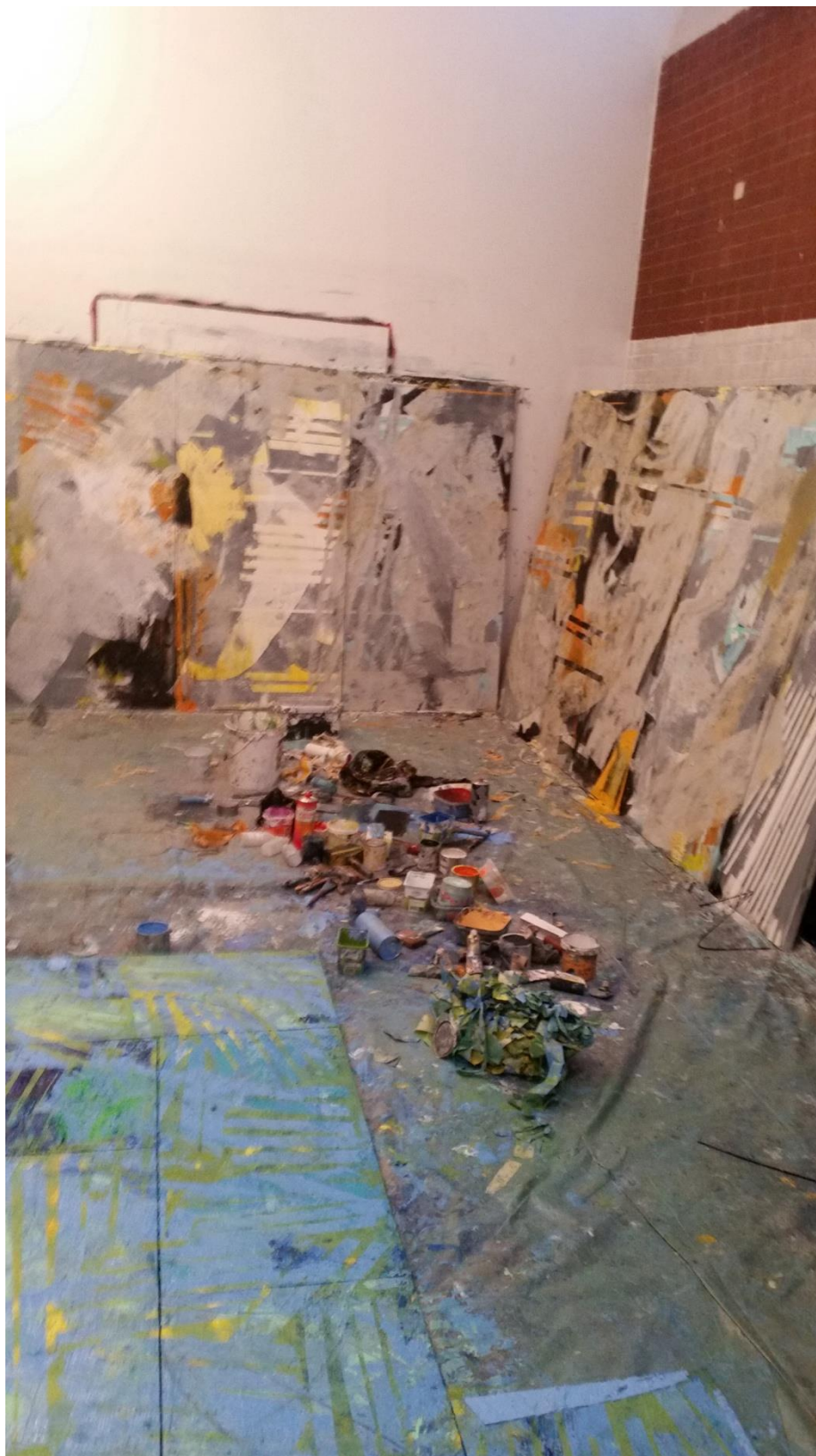
Охрабрења за бављење скулптуром и објектом дају ми радови Мрђана Бајића (1957–) и Пикасове скулптуре. Блискост са Бајићевим радом остварујем још као дијете док примјећујем његову умјетност у телевизијској серији *Отворена врата* (емитованој деведесетих), а Пикасове скулптуре ми постају нарочито занимљиве током спремања семинарског рада о његовом дјелу за вријеме основних студија.

Крајем 2015. године уписујем докторске умјетничке студије. Интензивно радим на сликама великог формата које планирам изложити у оквиру докторског умјетничког пројекта. Почетна идеја је истраживати у визуелном, материјалном и теоретском облику сам процес стварања, од идеје до реализације, околности у којима тај рад настаје, а све кроз појаву боје као материјала са којим сликар манипулише. За изложбу бирам назив *Циркулација*. Термин који кујем састоји се од ријечи циркулација и акција, гдје прва упућује на суштину доживљаја визуелне умјетности, а друга на начин рада који ми је својствен.

Август 2016. године проводим у СИТЕ–у (међународном граду умјетности) у Паризу.

Слике које почињем стварати за докторске студије прије Париза су сведеније у боји, а богате фактуре (сл. 12). Доминира сива са акцентима живих боја (наранџасте, жуте, тиркизне).

У Паризу посјећујем музеје и галерије у којима се срећем са доста дјела модерне и савремене умјетности која ме занимају.

Сл. 12 У атељеу

У изобилју свега, најинтензивнији утисак на мене остављају радови на које наилазим у Центру Помпиду (The Centre Pompidou). На једном мјесту поредим Пикаса, Брака (Georges Braque, 1882–1963), Матиса, Фонтану (Lucio Fontana 1899–1968), Вула (Christopher Wool, 1955–), Сулажа... У Паризу се по први пут упознајем са умјетношћу Мајкла Зелехоског (Michael Zelehoski, 1979–) и Мигела Барселоа (Miquel Barcelo, 1957–), чији ми радови постају веома интересантни.

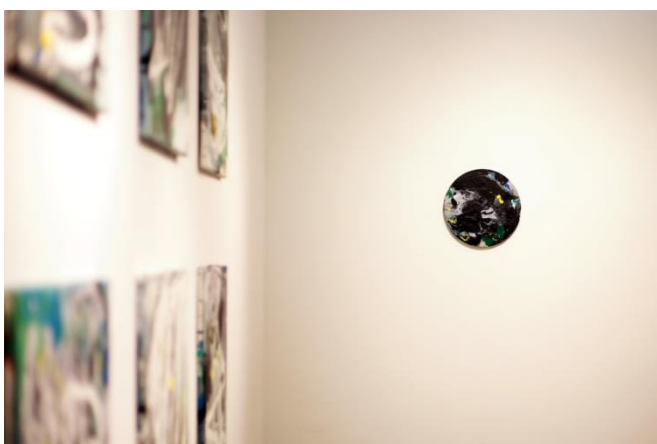

Сл. 13 *Number 26 A, Black and White*

При поређењима у Помпидуу, издваја се Полок (Jackson Pollock, 1912–1956) (сл. 13). Код свих се примјећују извјесне додирне тачке и преклапања идеја, а његови радови стоје аутономно, изоловани оргиналношћу, једноставношћу и радикалношћу. До тада бивам углавном равнодушан према Полоковом раду, иако ми његови рани радови из Пеги Гугенхајм (Peggy Guggenheim) колекције у

Венецији дјелују примамљиво. До тад не видим ништа револуционарно у томе што Полок *баца платно на под и просипа боје* (реченица коју нам професорица Теорије форме неуморно понавља током предавања на првој години основних студија). По први пут освјешћујем значај професоричиних ријечи и Полоковог радикализма током поређења са свим осталим великанима чији се радови налазе у Центру Помпиду.

Напојен новим утисцима правим радове које насловљавам *Кретање*. Излажем их у СИТЕ–у на крају студијског боравка, а по повратку и у Малом салону Културног центра Новог Сада.

Сл. 14. *Кретање*

Једва чекам повратак у Бању Луку и наставак рада на сликама за докторски умјетнички пројекат. Повратком у бањолучки атеље увиђам да су ми започете слике анемичне и да захтијевају реанимацију. У периоду од краја 2016. до средине 2017. године, попримају данашњи изглед. Повезивање слика са објектом које се по први пут дешава у СИТЕ–у, наставља се и код радова за изложбу *ЦиркулаКција*, па од помагала, амбалаже и отпада правим објекте као продужетке слика у жељи активирања и освајања излагачког простора, а истовремено идући ка томе да посматрачу евоцирам процес рада који се одвија у атељеу.

Послије радова за докторски умјетнички пројекат, радим цртеже већег формата, комбинованом техником. Негдје, током рада на цртежима, настају слике малог формата (сл. 15) као својеврстан омаж Хауарду Хоџкину (Howard Hodgkin, 1932–2017).

Сл.15 *Омаж Хауарду Хоџкину*

Драма гладних очију

Прилазим материјалу без дуготрајног размишљања. Желим реаговати на визуелни изазов и на емотивни удар који добијам из видљивог и осјетилног окружења. Инспирацију проналазим у тренутку, далеко више него у аналитичном и дуготрајном разматрању. Не настојим ни на који начин надићи ограничења материјала, већ његову конкретност упорно афирмишем и потврђујем. Слободно разрађујем идеју која ме одабере, тежећи оснажењу њене присутности. Узрок томе је интензиван подстицај из свакодневице, одушевљење животом и осјећај да му дугујем.

Разлог дјеловању налазим у жељи фиксирања тренутног утиска, у потреби хватања немирних и магловитих духовних испарења, у намјери изражавања енергије амбијента, у љубави и у ужитку кроћења материје. Креативан рад је тешко докучиво, сложено кретање мисли и емоција, уживо претопљено у експлозије енергије онога који ствара. Материјализовано, потом живи у пуноћи своје тјелесне егзистенције, своје унутрашње и вањске слободе и растегљивог простирања. Свјесно и подсвјесно, намјерно и случајно, прожимају се у јединствености, градећи индивидуалан визибилитет.

Сваки дан је нови изазов, бјелина платна и празнина простора такође, а постојање ми даје право да се прошлости обраћам са дистанце. Доживљај је само повод, он даје почетни импулс који изазива реакцију и емоцију, а радови су забиљежене реакције тог изазова. Тако пролазно добија отјеловљење. Радови су стања времена у коме настају, покушаји хватања трептаја духа, онога што лебди и што стално бјежи. Они су оно што пишем—бришем. Креативна слобода. Њима влада апсолутно кружење, ред и неред. Они имају структуру живог организма. Материјалима покушавам наметнути своје. То понекад постижем лако или случајно, некада теже, борбом.

Идеје се појављују инстинктивно и ослањају се на претходно животно искуство, тренутна размишљања и искуство са материјалом. Креације се нападају средином у којој живим, срединама у којима сам био, у које желим отићи, о којима сањам и маштам. Осјећам их бојом, свјетлошћу и покретом као квалитетима животне снаге, природе и човјека. Подупиру се фантазијом. Мој сликовити говор је

понекад прожет тоном хумора и ироније. Понекад користим словне интервенције у функцији цртежа, а понегдје се претварају у читаве ријечи, синтагме, духовите или сатиричне фразе.

Сл. 16 *Полигон задовољства*

Замагљен циљ покушавам савладати оштрином идеје и интензитетом енергије коју настојим преносити на подлогу или материјал. Пратим унутрашњи глас од кога зависи јединственост и непоновљивост дјела. Биљежим примљене визуелне информације, агресивне, насртљиве, етеричне и атмосферичне. Стања, емоције, расположења, размишљања, сјећања – избацујем у ткиво рада. Динамику постижем контрастом боја, текстура, површина, густина, брзим и спорим потезима. Тежим истицању изворности, реалности и конкретности материјала у структури рада. Сликам четком, дланом, остављам трагове гребана прстију, пролијевам, испалујем боју. Тежим постизању сочног, хармоничног колорита и аутентичности. Желим трајним учинити оно што изгледа пролазно. То ме води у безграничну игру, забавну и живу. Осјећај да ми је све дозвољено, радује и обавезује.

Цртеж схватам као најширу могућу слободу изражавања, сасвим неконвенционално и мимо сваке нормативне дефиниције ове дисциплине. Цртеж може бити забиљешка, варијација, продужетак другог дјела или потпуно развијена слика на папиру. Он може бити приснији и може више открити цртача и његове идеале. Тако може постати најинтимније свједочанство духа. Може бити несудржана експлозија страсти. На цртежу остаје записан и заустављен заувјек свјетлосни пробој, титрај свјетла који зачас задрхти у простору, а потом и на папиру или некој другој подлози. Цртеж може бити догађај попут моменталне експлозије. Свака линија је мисао. Кроз историју се смјењују ставови у којима се дају предности цртежу или боји. Неки кажу да је цртеж продужетак идеје и да се обраћа интелекту, а боја се посматра као она која се обраћа чулима и више жели да заведе него што жели да обавијести. „Први већ сматрају како је боја излишни украс, одвећ заводљиво рухо, обмана која сакрива форме, злораби поглед и одвраћа посматрача од сржи. Други тврде да само боја омогућава да се досегне истина бића и ствари и да су изазови сликарстава превасходно у изазову са бојама”¹ Сагласан сам са том могућношћу да се цртеж обраћа интелекту, али сматрам да се боја као комплексније средство изражавања, поред атрактивности, исто може обратити интелекту, подједнако као цртеж, можда чак потпуније од њега. Док цртам не размишљам о овом дуализму. Анализирајући своје претходне радове, примјећујем да ипак чешће бирам боју, чак и када цртам.

Најизраженије особине мојих радова су експресионистичка слобода немирне

---

¹ Пастуро, Мишел, *Боје наших сећања*, Карпос, Београд, 2012, 58.

гестуалности и боја. Као да доживљај креће с једне стране, а вјештина и знање с друге, па се сусрећу у енергетском напону што је доминантна тематска преокупација мојих радова. У тренутку подвргавам све енергији која ме је покренула на рад. Моји радови понекад попримају карактер скоро аутобиографског свједочења. Прије свега, трудим се истицати свјежину и звучност. Низом транспарентних слојева боје желим изградити живу и оплемењену површину од које тражим да пулсира. Наглашавам потез, који варира од њежног, дискретно постављеног, до оног скоро бруталног по снази, којим учвршћујем конструкцију рада и којим доприносим убједљивости израза. У раду се руководим мјером инстинктивне контроле, спонтане рационалности, одајем се регистрацији унутрашњих пулсација, подједнако удаљених од интелектуалног постулата као и од сасвим нагонског. Заустављам се на граници мисли и чина, духовно и физичко се подударају. Ипак, психички подстицај је јачи од емоционалног, нагонски од рационалног, и овим јачим чешће подвргавам крајњи домет рада. У освајању великих простора помаже ми брзина и енергија покрета. Посезањем у унутрашње залихе властитих енергетских потенцијала ослобађам простор за интензивну сликарску и физичку активност у којој *разметање* потезима омогућује освајање великих димензија платна и простора.

Сл. 17 У атељеу

О боји ван себе

Боја ми на првом мјесту одржава глад и жеђ за сликањем и потребу да реагујем пуноћом експресивних потенцијала. Истовремено ми даје моћ да празнини и бјелини кадра узвраћам деликатношћу наноса и љепотом метерије. Бојом остварујем звучност у својеврсном дневнику, неуморно испипавајући пулс своје отворености према себи и свијету.

Боја је сензација и израз психизма. Постоје индивидуалне нијансе којима је обојена перцепција појединца. Осјет боје посматраног је предмет мог интересовања.

Боју, као један од главних елемената слике, одувијек најинтензивније доживљавам. Она евоцира емоције. Има афективно дејство на човјека.

Истраживање бојених могућности води ме од монохроматских слика до оних на којима врви од различитости. Пажњу поклањам тактилној привлачности боје. Интересовање за слојевито и пастуозно сликање узрокује понекад мијешање несликарских материјала у боју. Влажност, љепљивост и размазивост контролишем најчешће помоћу прстију и длана, без четке. Бојена материја, док урањам у њу, поприма карактер живог организма. Примитивним изливањем енергије и насладом у сликању доживљавам катарзу.

Трудим се сочност и хармоничност остваривати колоритом који предњачи у односу на остале елементе ликовног језика, а истовремено значајно утиче на живост и упечатљивост радова.

Боје нескривено изражавају сликовитост, силовитост, сировост и суровост. Значења им се мијењају у зависности од њихових комбинација. Попримају особине живих бића и ствари, па клизе, титрају, звоне, пулсирају, објављују различита стања а понајприје објављују живот.

Као додатна потврда о властитом животу сликарских боја служи чињеница да се фотографијом, чак и оном најбољом, не могу највјерније пренијети суптилни квалитети боје као што је њено зрачење, сјај уља, блистање злата, однос између мат и сјајног, фактура.... зато је врло битан жив и непосредан контакт са сликом.

Боја није само пратиља форме и њена испомоћ у постизању пуноће, она сама по себи постаје сублимна стварност. Разбуктава се пуном снагом и озрачује дјело.

Бојом остварујем повишено расположење на дјелу. Експлозије боје шире се преко граница облика необуздано и лако. Она ми помаже у жељи да слику сводим на знак који је израз трагања за једноставношћу. Помаже ми да добијем облике који се често надимају, прште и цвјетају. Помаже ми у избацивању доживљеног, она ми у томе најбоље помаже. Ето, на!

Док радим у боји, са бојом, кроз боју, осјећам како се у тренутку метаморфозе рађа нови живот. Допуштам да на платну и осталим материјалима које осликавам, све подједнако и интензивно живи; дајем предност пулсирајућим формама, напрегнутим и бујним бојама. Продубљујем их и засићујем што више могу, уживам у њиховој афективности, размазујем их како и колико желим, прекривам са њима и пуним до краја! До изненађујућих и неочекиваних склопова долазим тако што слажем боју до боје водећи се унутрашњим хроматским слухом или црпим неку од егзотичних комбинација из свијета око себе. У играма са колористичким вриједностима не задајем себи унапријед правила, већ дозвољавам интуицији да ме води од монофонија до дитирамбских полифонија.

Често остављам неосликане бјелине платна или празнине неке друге површине, као паузе које помажу бојама извлачећи из њих звучне и гореће регистре црвенила, жутила или мирне скале зеленила, плавила и модрила, у свим могућим преливима, нијансама и слојевима.

Бојом успостављам динамичне равнотеже пуноће и празнине, топлоте и хладноће, опорости и њежности, њоме остварујем тежишта, смјерове и правце дјеловања. Помоћу ње изражавам суштину. Њоме чувам чистоћу и свјежину, а истовремено идем према пробраности хроматских опција и суптилности тонских односа. Настојим пронаћи најширу могућу скалу колористичких односа. Служим се подједнако наглашеним контрастима и разблаженим преливима, сукобљавам велике уједначене површине и ситне дионице јаког зрачења, динамизујући тако своје просторе. Тиме стварам дубине и отварам илузионистичке шупљине ако пожелим.

Водим се бојом, њеном оркестрацијом, њеним емотивним садржајем и зрачењем, тежећи да створим што сугестивнији рад коме настојим удахнути пулс властитог живота. Простор боје је бесконачност у којој се одвија свечаност стотине свјетала.

Боји се препуштам, као музици, у жељи да она онда директно тако разговара са посматрачем мог рада. Она може несметано, без превеликог

интелектуалног напора, увлачити гледаоца у сензибилне лавиринте ликовности. Свјестан сам да се њоме лако остварује атрактивност и ту могућност немилосрдно користим. Она се постиже расвјетљавањем бујних боја. Када боје кулминирају на сликама, загушене ватре се у потпуности ослободе и пламте свом силином у небројеним комбинацијама и варијацијама хармонијских сазвучја.

„Боја је опипљива стварност, она је у исто време елемент афективне комуникације међу људима захваљујући свом непосредном дјеловању на сензибилитет. Она нас изненађује и дражи, очарава или привлачи, позива на сањарање или медитацију. Као материјални спроводник космичке енергије слободно расуте у простору, она делује на нас, она нас прожима.”²

Свака боја скрива у себи своју душу која ме усређује, одбија или храбри. Значења и тумачења им се мијењају у зависности од расположења и времена. Како се човјек мијења и сазријева, тако се у њему мијења доживљај боја, надограђује се и развија.

Идеја боје је за свакога различита. Понекад показивање и именовање боје више скреће са пута него што објашњава. Треба свакоме дозволити да боју доживљава на себи својствен начин и да је назива онако како жели. Однос између стварне и именоване боје најбоље приказују примјери из свакодневице као што су: црни лук, бијело и црно вино, плава коса... ту можемо пронаћи поетску и симболичку димензија која одолијева времену. Боја је као поезија, а поезија никад не одаје своје тајне.

---

² Клајн, Ив; Денегри, Јеша, *Једна могућа историја уметности: Београд као интернационална уметничка сцена 1956 – 1998.*, Друштво историчара уметности Србије, Београд, 1998, 255 – 256.

Бијела

тишина, чистота, метафизика, простор, свјетлост, неодређеност

Бијела је тиха. У њој су наративна и експресивна пређа редуковане. Колико год се у бијелом говори, ту се и на истом мјесту подједнако ћути, јер ћутање је бијело. Оно је суздржано. У суздржаности се отвара могућност да се изговорено боље чује. Бијела има научни, хигијенски и дјелотворни аспект.

Недокучивост и неодредивост бијелог је простор бесконачног. Простор празног, отвореног, дубоког и широког. Све што се догађа на бијелом – догађа се у безмјерноме. Бијело је међупростор на раскрсници одмора и трке. Чини ми се као да је битисање у бијелом изопштено из стварности.

„Живот је омеђен терминима рођења и смрти, а смештен је у међувреме које протиче између та два супротна временска тренутка.”³

Јесу ли међувријеме и међупростор бијели или можда безбојни?

Је ли у бијелом отјелотворена духовност?

Да ли је бијела невина као што је некада била?

Питања које бијело намеће су чиста и свијетла. Свјетлост је потенцијал појаве. Бијела је илузија свеприсутне просторности. Она омогућује позитивну лакоћу. Структуралност бјелила производи тихе вибрације које окрећу поглед ка унутра.

Од кога долази инспирација? Од бјелине? Бијело је метафизичко. Бијело је знање. Оно нема почетак и крај.

Сусрет са бијелим платном, зидом или објектом је сусрет са свемогућношћу. Стварање је међупростор између сна (простора подсвијести) и бдјења над материјалом у којем се ствара. Блиско је сну, а сан је комуникацијска веза између видљивих и невидљивих свјетова, објашњење необјашњивог. У сну је све могуће и дозвољено.

„Није ли бело оно што уклања таму?”⁴

---

³ Олива, Акиле Бонито, *Приручник за летење*, Светови, Нови Сад, 1994, 49.

⁴ Витгенштајн, Лудвиг, *Опаске о бојама*, Федон, Београд, 2008, 23.

Само, медитативну атмосферу бјелила разбија зујава мува, кружећи около.

Сл. 18 *Нешто лети или ззз*

Жута

немир, оштрина, радост, здравље, игра, сунце

У жутиим тренуцима не силазим у дубине људске психе, радије бирам заиграли свијет опуштености, интензивног ритма и површина. У насумично одабраном и сретном тренутку, у чистој људској благости, проналазим истински медикамент утјехе и животног еликсира. Уживам у жутој моћи љепоте, која очарава, засљепљује и омамљује. У тој истој љепоти која је скоро неухватљива.

Кроз историју жута, као и све остале боје, мијења своја симболичка тумачења и стереотипе. У претходним историјским периодима дају јој многе негативне конотације као што су љубомора, издаја, превара... Увјерен сам да се данас негативне конотације све више губе и да жута заузима позицију која јој припада. Њена данашња позиција сија, блиста, енергична је. Жута је златна, жута је срећна! У Азији су је могли носити само цареви, јер је она била боја моћи. Данас је једнако моћна. Спонтана боја. Стимулативна боја која подстиче на акцију. Боја свјетла, душевне слободе и тоpline. Жута је најоптимистичнија боја. Укусна је.

Усхићује ме сусрет са њеном елементарном снагом, љепотом, разноликошћу... Жути предјели, обасјани свјетлошћу, избијају у виду украденог плијена од природе. Жуту препуштам сунцу, виру звијезда и метеора на љетњем небу, звоњави сфера и дјечијој граји.

„Психолози констатују још и ово: деца која обично не користе жуту боју, употребљавају је само у периодима када су срећна.”⁵

Жута ме очарава својом распјеваношћу, свјежином, разиграном материјом свих живих нијанси до еуфоричног бљеска!

---

⁵ Трстењак, Антон, *Човек и боје*, Нолит, Београд, 1987, 197.

Сл. 19 *Предах*

Зелена

свјежина, раст, бујност, отров, неукротивост, мирис, обиље

Понекад је насртљива, изгледа некако изузетно и значајно.

Зелена је лијепа, не само што је оку угодна. Снажна је и одмара чула. У средњем вијеку сматрана је средњом бојом, не само зато што је смјештена у средини гаме већ зато што је умјерена, прикладна и уравнотежена.

Велика природа је зелена. Увијек се понаша: плус па минус, узлет па смирај, бријег па долина; за даном стиже ноћ, за сунцем киша, за љетом јесен. У динамичном живи живо. У властитом бићу сваки издисај и сваки удисај свједоче да се биполарност свијета одржава и у раду. Зелена боја је манифестација растуће и развијајуће стварности свијета, свијета датог човјеку да се са њим бори, да га осваја и прекраја. Ослушкујем ехо зеленила у сопственом бићу. Зелена непримјетно пулсира, њени дамари снажно бију или замиру кроз рађања и умирања. Она је импресија. Зачуђен или омамљен стојим пред зеленом природом или је носим у себи као један стално присутан крик измамљен њеном снагом и љепотом.

„Гете је ово имао на уму у својој расправи о бојама, у којој се зелена препоручује као најсавршеније избалансирана боја и најбоља за обнову снаге и олакшања душе.”⁶

Док радим под импресијом зеленила, своју зелену ослобађам стега питорескности и оплемењујем је сопственошћу. Разливам се у жељи за сагласношћу са покретом, са струјањем, са шумовима зеленила око себе. Како ће бити у годинама које долазе? Понекад, док сагледавам стварност и уништавања, у мени се јавља својеврсна тјескоба, забринутост над судбином човјека и његовом дехуманизацијом.

У зеленој је све подређено инстинкту и случају, чији се резултат не може предвидјети.

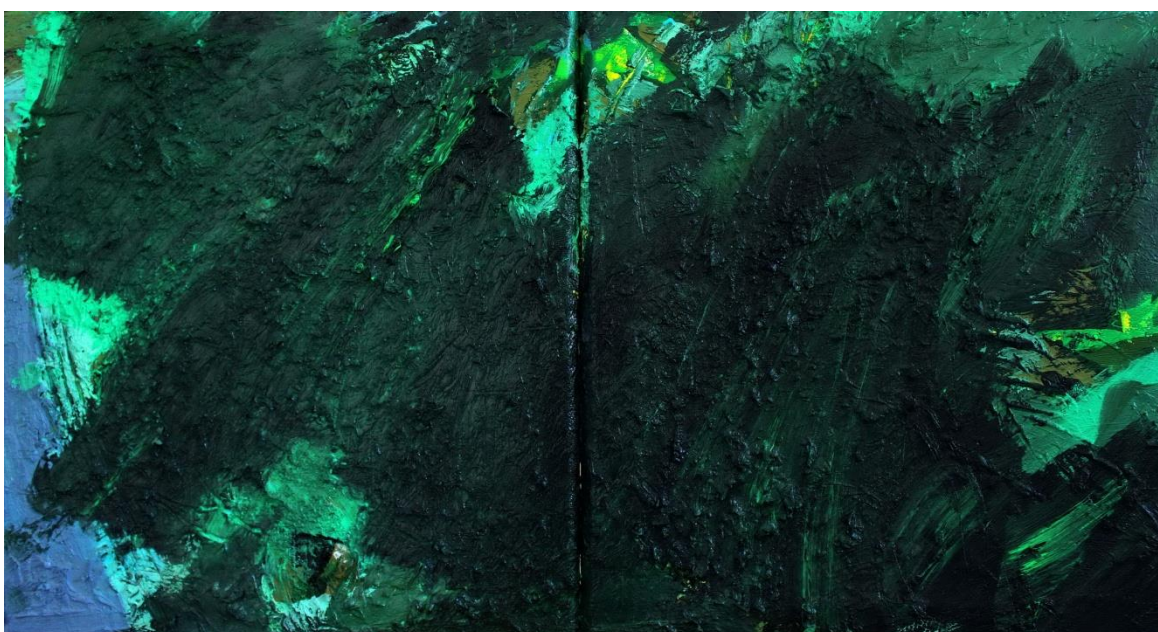
---

⁶ Пастуро, Мишел, *Црна: историја једне боје*, Службени гласник, Београд, 2010, 156.

Сл. 20 *Шум*

Сл. 21 *Живјела!*

Црвена

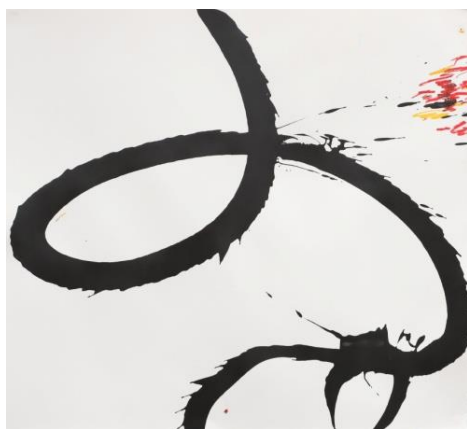
крв, вино, страст, опасност, пламен, ферари, секс

Бљесак црвене на улици афективно ме подсјети на слику осталу у мени која исплива ненадано. Заобљене црвене накупине славе виталну тјелесност. Сlike ме прогоне. Необјашњиво узбуђење постаје узбудљива анималистичка ерупција у којој се преплићу доживљаји оснажене присутности.

Узавреле динамичке силнице, циркуларна унутрашња структура и напетост, одају драматичност црвенила. Црвена је плодно и животворно гнијездо или клупко из којег се испаљују, излијећу, бурно и силовито избијају, ничу и множе се искре, муње, вулкани прелива и мириса у континуираној акцији. Она може бити ватромет који се зачиње у утроби језгрене, лоптасте форме, а онда се низом експлозија преноси на спољашњи неомеђен и недефинисан простор.

Радећи у црвеној овјеравам брзином рефлекса и хитрошћу руке у потреби овладавања доживљеним импулсима. У тежњи сумарног обухватања доживљеног, амблемски редукујем доживљујуће на знак и његов звучни колористички одјек. Препуштам се хедонизму наношења бојене материје и ослушкивању њеног тона. Тежим сваку честицу површине набити неком унутрашњом енергијом, свакој мрљи дати властиту свјетлост, сваки потез озрачити животном енергијом.

Црвена је расадник клица које стреме на све стране, које брзају, пламте и праскају спектром тонова; стреловито се пењу увис, спирално вију горе или тињају, остављајући као репатице траг својих пролаза нашим небом. То је музика ватре, која увијек буди, тешко успављује.

Сл. 22 *Змај*

Сл. 23 *Љубав*

Плава

дубина, озбиљност, мир, раскош, ширина, хедонизам, сјај, херојство

Мирисни плави тонови ваздуха и воде надражују чула. Смјењују се хлад, свјежина, влага и жега. Зраци сунца који се успију пробити кроз свијетло плаветнило крда облака, не дају гледати на горе. Сваки корак је ново стање. Носе ме брзи, бистри таласи, окружују свјежином, дају ми ритам. Сваки доскок ублажава дубина у којој сам. Константно запљускивање отежава дисање. Борим се! Дисањем смирујем тензију. Сваки млаз ваздуха је једино до чега ми је стало. Дисање ме расхлађује, ублажава оптерећеност. Дан расте. Сунце све више зрачи, пливање савлађује. Идем под туш!

Транспонујући доживљај опредјељујем се за наглашену доминанту плаветнила, посебну пажњу посвећујем тонским вриједностима, благој градацији од свијетло плавога до индига, преко прозрачног модро–зеленог до густога ултрамарина. Наравно, ту се нађе и нужда градирања свјетлосних прелива; уклапање неопходне количине блиставијег или загаситијег бјелила. Али плава боја свакако преовладава, јер плаво је боја бескраја и круга. Плаво је и боја ширења, одлажења и отицања. Зато је и вода подвргнута превласти плаветнила. У њој се огледа плаво небо.

Отицање воде подстиче на размишљања о кружењу материје и енергије. Вода се испарава и поново враћа у виду падавина на Земљу. Затим, поново отиче у ријеке, мора и океан. Без свјетског мора, сав живи свијет би се врло брзо угасио услед недостатка кисеоника. Вода је извор живота, здравља и виталности. Спира све врсте нечистоћа. Регенерише, јача имунитет и враћа снагу. Пршће! Млазеви блескају! Пред ударом воде затварам очи и размишљам о свим морима и океанима, свим водама на свијету. О њиховим љепотама и богатствима биљног и животињског свијета. Сањарења враћају мирисе, сјећања на тренутке одмора и уживања. Левитирам, летим, око мене плаво, растаче се...

Сл. 24 *Таласи*

Црна

тупост, робусност, даљина, линија, мистерија, тачка

Привлачност црне је у њеној уздржаној садржајности која интригира. Зато је црна модна, дизајнерска, свакодневна...

Симболика црне је амбивалентна. Она је достојанствена, смирена, ауторитативна, али је и истовремено смртна, злослутна, неки кажу опасна. Она је за мене прије свега елегантна, моћна и еротична. Црну сматрам амбивалентном и у погледу њеног емотивног зрачења и њене физичке појаве. Истовремено може бити симбол лакоће и левитације (црно–сива крила на свијетло–плавом небу) и тежине (црна, угљенисана маса ископана из земље). Када гомилањем оснажујем присутност црне у раду, она излази изван боје и постаје материја која увлачи или одбија у зависности од изражености фактуре.

Црна је интересантна умјетницима свих епоха, како оних у којима су је обожавали, тако и оних у којима су је избјегавали. Апстракција је погодно тло за црnilo. Нарочито ми је привлачан опус правог представника савременог црnila – Сулажа. Занимљивост на својим сликама успоставља црним фактурама или заглађеним површинама у којима се огледају све остале боје. Савремени умјетници као и њихови претходници велику пажњу посвећују црној. Неки се просто утркују да пронађу црњу од црне. У томе се посебно истичу Аниш Капур (Anish Kapoor, 1954–) и Стјуарт Семпл (Stuart Semple, 1980–). Први откупљује права на „Вантацрну“ (црна која упија 99, 96 процената свјетлости када пада на површину) не дозвољавајући да је користе остали умјетници, а други се хвали да је измислио још црњу коју ставља у промет за широке народне масе, за све осим за Капура.⁷ Дакле, интересовање за црnilo не јењава, већ се само прилагођава епохама.

Црна је ноћна, а ноћу је све у превирању и у некој надреалној симбиози, све врије и тиња од пригушеног збивања – озарени и пламтећи пејзажи, дубоке ноћне тмине, снови, сјећања, слутње, мијењају просторну перспективу. Лежим и сањарим загледан у небо кроз крошњу дрвета, испијам пића по баровима а послије се возим

---

⁷ Cascone, Sarah, *Anish Kapoor Owns the Rights to the Blackest Color Ever Made. So Another Artist Made His Own Superblack – and Now It's Even Blacker*, 2019 <https://news.artnet.com/art-world/stuart-semple-blackest-black-anish-kapoor-1452259> (2020-5-27)

узаврелим ноћним улицама. Ноћи су плаво–црне, плодне, сочне, грешне, пијане, мокре, магловите, халуцинантне, клизаве, свјетлуцаве, вруће, меке, бучне или тихе.

Сл. 25 *Струјање*

Циркулација

Тежња за већом комуникацијом онога што стварам и актуелног тренутка, намеће се сама. Како су искомаданост и гомилање у овом времену присутни у сваком сегменту функционисања, долазим на идеју да велике сликарске комаде израђујем у виду полиптиха. На тај начин се може остваривати боља комуникација са излагачким простором у коме се радови могу организовати сваки пут другачије. То може бити још један вид креативности која се може испољавати на лицу мјеста, у галерији. У времену сталних миграција склапање–расклапање је неминовност. Модуларна конфигурација је практичнија, а доба у коме дјелујемо нас условљава да се све рјешава брзо и једноставно.

У свеопштој циркулацији, радознано биће се пита гдје је почетак, размишља одакле је нешто дошло и гдје то исто иде?

Сензационализам ововременог на први поглед нуди густ, тешко сварљив садржај. Када покушавам мирно и разумно размотрити ту густину и када размичем површински, спекулативни немир, упадам у стање забринутости и безнађа. Турбулентност данашњице напада креативце немирним садржајем који подстиче на силовит изражај. Силовитим потезом избациујем из себе нагомилан притисак живота. Избацујући на платно и у простор све оно унутрашње и спољашње, свјесно и несвјесно, доживљавам прочишћење које ме враћа у равнотежу.

Простор слике је превасходно простор човјека. Иако се у креативном раду примарно препуштам ужитку и ужитку кроћења сликарске материје, као припадник једног друштва, не могу се потпуно изоловати од актуелних друштвених појава које утичу на стварање.

Темперамент подстакнут свакодневним турбуленцијама свакако потпирује креације из духа. Кад се упитам откуд толика жеља за акцијом, брзином, гестом, муњевитим испољавањем идеје, свесног и несвјесног, долазим до закључка да темперамент, општа дестабилизациона појава ствари, хектика садашњице и жеља за саглашношћу са тренутком у коме стварам, производе такве вибрације. Растрзана, узнемирана, хаотична стварност и драматичност проживљеног сигурно налазе одјек у мом раду који се темељи на живој сликарској активности, мрљама и прскотинама, необузданим потезима живих интуитивних и импулсивних покрета

руком и цијелим тијелом који испуштају, просипају или испаљују материју.

Са садашње тачке гледишта, као млађи сам гледао плитко, примјећивао сам само лијепо и најчешће само оно пријатно. У овом добу, друштвене замке ми постају видљивије. Жеља за ослобађањем од стега хаоса у коме се налазимо, у мени провоцира експресиван, бунтован и енергичан потез који муњевито избија. У еруптивном чину избацујем све оно што се гомила у мени, лично и јавно.

Доживљај стварности и нагон за њеном артикулацијом укоријењене су у личности аутора. Такав доживљај се код мене испољава брзом гестуалном акцијом, а начин рада се најчешће темељи на учесталој реконструкцији. Реконструисање као могућност за образовање нечег новог у одређеним тачкама гледања на свијет, представља почетак, поновно грађење, а животни нагон, стална борба са радом, са самим собом, дају вјеру, вјеру у рад и вјеру у спас.

На путу вјере појављују се идеје. Ко зна тачно одакле оне долазе? Полако се увлаче или бљесну изненада. У шетњи, у сну, на јави, док вјежбам, када путујем, док гледам... Пут од идеје до материјализације је сложен процес који има почетак и крај. *Идеја* (сл. 26) заискри и уколико се не закорачи на пут ка њеном остварењу, може се брзо изгубити и угасити. Интензитет идеје слаби, постепено се гаси или подвргава се новим ударима размишљања. Идеја зависи од околности у којима се појављује и зри. У највећој мјери зависи од интелекта онога који је спроводи. Своју идеју организујем у знаку скраћенице за количник интелигенције IQ. То ми је са ове временске дистанце дјелимично банално, али тада се чинило адекватно и било ми је симпатично поигравати се тиме. Интресовање за манипулативни и интригантни IQ постоји још од гимназијских дана. Три разлога због којих избија у овом облику су: интензивирано рамишљање и читање о интелигенцији, сопствено подвргавање тестирању и одушевљење радом колеге који се бави истом темом.

Избор конфигурације и теме ми постаје забаван и необавезан, тако да му приступам неоптерећено са мишљу да у сваком тренутку све могу реконструисати и подвргнути нечему новом, уколико то тренутак наметне.

Сл. 26 *Идеја*

Крећем са жутом. Жуто одувијек поистовјећујем са оним умним, лаким, лепршавим и неухватљивим. Пространо жуто поље за неуморну игру. Бојом прекривам горње дијелове цјелине као бих изазвао утисак онога што долази одозго са висине, а доње дијелове остављам неосликане како бих што више из жуте извлачио зрачење у свим могућим преливима и нијансама. Први жути слој на слици ми постаје прежут и прељут па жутој додајем зелену како бих је охладом и на тај начин свјесно наметнуо посматрачу конотацију нечега што се може развијати, ширити и расти. Зелена фаза ми се у једном тренутку чини довољном, озбиљном и оном која би могла бити коначна. Ипак, у налету нове, необузданије енергије, слику преводим у свјетлије и енергичније обличје, оно које више зрачи, пршти и искри, што више одговара умном. Форма IQ остаје од почетка, али схватам да би такав назив био сувише баналан и за рад кујем шири и уневерзалнији назив који проналазим у појму *идеја*.

Хоризонт очекивања (сл. 27) је огроман за данашњег човјека. Наметнут је савременим начином живљења. Од нас се тражи да достижемо оно за шта су често потребни надљудски напори.

Процес стварања је као животни процес, авантура у којој је крај неизвјестан. Јасно нам је да ћемо на крају сви скончати, али нам није познато када и на који начин. Крај нам се сам наметне када дође вријеме за то.

Труд да се постигне нешто *велико* и *битно*, рад који се започиње са великим амбицијама, обично се претвара у дуготрајан и мукотрпан процес. Када постигнем оно за чим сам трагао, обично ми престане бити интересантно јер напор који сам уложио ме толико савлада и умори, да иако сам постигао оно што сам желио, не будем срећан као када рад урадим неочекивано брзо, у *даху*.

Као и у животу, када очекујете пуно, падате у честа разочарања ако не остварујете оно што сте себи задали. Не сматрам да треба жељети мало, већ да бисмо требали добро знати препознати за колико смо способни. И пуно маштати.

Сл. 27 *Хоризонт очекивања*

Рад је доживио доста трансформација у форми и у изразу. Од почетка сам желио доминацију плаве, али форма плаве се мијења од хоризонталне линије преко квадрата, правоугаоника, ћириличног облика слова П, до поновне хоризонталне линије.

При првом изношењу рада у галерију, схватам да за почетак треба стајати у првој форми у којој је био замишљен, у форми хоризонта. Водим се идејом како посматрачу дајем могућност шетње кроз слику дугачку седам метара у којој може откривати нове пиктуралности у масама скорене боје. Када сам рад изложио други пут, поставио сам га у заротирану форму латиничног слова Л, јер је излагачки простор то тражио. Трећи пут сам формирао рад у правоугаоник, а четврти пут сам изложио само један дио, од осам дијелова рада. Иако сваки пут изложено има другачију форму, основна идеја остаје иста и рад слично значи. Дакле, сматрам да почетна амбиција о прилагођавању рада излагачком простору успијева и са овим радом доживљава највише трансформација. Свака нова поставка провоцира на сљедећу могућност. Наглашена процесуалност у овом раду задржава континуитет отворености за све наредне могућности. Процесуалност!

На првој поставци представљам есенцију идеје о хоризонту очекивања и постављам га у дијалог са објектом *Вођа*. На другој поставци динамика форме остварује атрактивност. На трећој поставци позивам посматрача да се креће кроз рад са намјером указивања на појаву кретања као на универзалну појаву, присутну у сваком моменту постојања. На четвртој, збијеност елемената полиптиха додатно наглашава фактуралност рада.

Објекат *Вођа* (сл. 28) правим од одбачене картонске роле и кациге за варење коју користим током сликања, штитећи главу од прскања уљане боје. Постављам га уз слику *Хоризонт очекивања* због блиског бојеног и значењског односа.

Свако је вођа властитог живота. За све што нам се догађа, одговорни смо директно себи. Овај комад је истовремено симбол свих *великих* вођа који су нас водили, воде нас и даље, а којима смо као нација врло склони. Свјесно га организујем у фалусну форму дајући му тако, за мене, потенцијал сатиричног читања.

Сл. 28 *Božja*

Реализација идеје може тећи лако и глатко или може ићи тешко и мучно. На стазама живота и рада саплићемо се, падамо па устајемо, али се не предајемо лако. Боримо се свим расположивим средствима да дођемо до циља који је некад нејасан. Може бити замагљен и далек, али уколико имамо јаку вољу подстакнуту урођеном виталном енергијом и вјеру, долазимо до њега. Стигавши на циљ, може се дешавати да нам дјелује потпуно другачији од онога каквим смо га на почетку замишљали. Обично ми таква ситуација не изазива разочарање јер постигнуће ми постаје драго ма колико било другачије од првобитно замишљеног. Постигнути циљ размиче сва замагљења која се појављују у дуготрајном кретању ка њему. Иако се понекад појављује у неочекиваном облику, реалитет постигнућа изазива снажније емоције него било које замишљање.

Сваки циљ је крај или наговјештај једног или више нових почетака. У таквим трансформацијама материје и енергије бавим се испитивањима сопственог ја, природом човјека и понекад животним апсурдима.

Стазе којима идем су полигони космичког дусања, простор супротних вриједности – дана и ноћи, добра и зла, живота и смрти. Могу бити клизаве, понекад мутне, рискантне или извориште животне радости и задовољства. Шта побјеђује, зависи највише од нас самих.

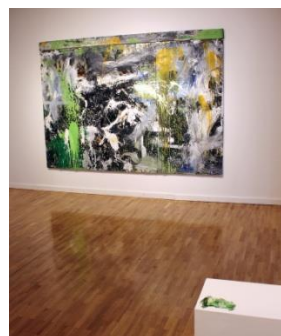
Триптих *Стазе* (сл. 29) повезујем даском коју смијештам изнад платана. Даска се током рада на сликама сама намеће као средство помоћу ког наносим боју. Симболички постаје даска за једрење, скијање или бордање на склиским стазама нашег доба.

На стазама се појављује *Манипулација* (сл. 30). Манипулише се у свим областима и у сваком погледу. Тај утисак ми се бистри током боравка у Паризу. Ту ми се најснажније потврђује моје раније мишљење да се манипулише кроз све сфере друштвеног дјеловања (умјетност, политику, религију, спорт). Поступак потчињавања неког и нечега, баратање смишљеним информацијама ради контроле над примаоцем или масама прималаца, видљивије је на чворишту најразличитијих утицаја са свих крајева свијета.

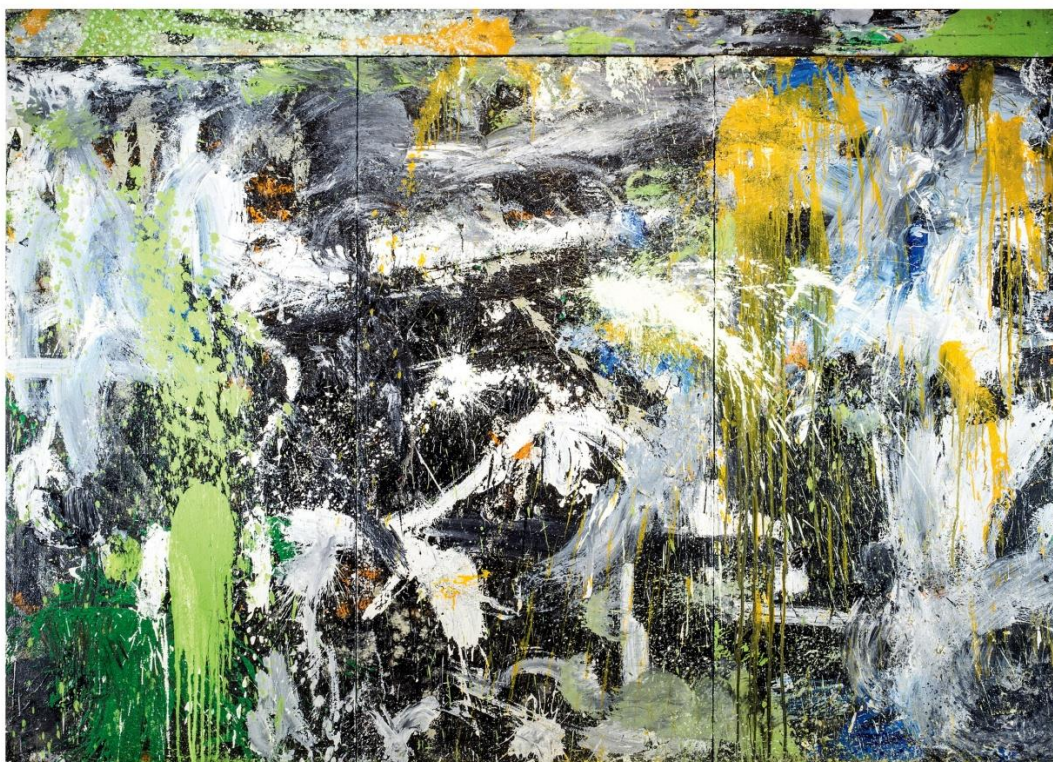
Манипулацију правим од скорене боје коју помоћу шпахтле скидам са рада *Идеја*. У чину настанка овог рада нисам свјестан његовог значења. Остављам гомилу боје због њеног интригантног зрачења и материјалне форме у коју се сабила. Касније, са одређене временске дистанце освјешћујем одакле се објекат појављује и зашто је ту.

Рад изазва значајно интересовање током отварања изложбе. Домаћини морају неколико пута замолити присутну дјецу да не пипају објекат. Иако је силиконом причвршћен за постамент, један дјечак га откида па обезбјеђење реагује. То ми је нарочита успомена са отварања.

Сл. 30 *Манипулација*

Сл. 29 *Стазе*

На стазама живота налази уточиште све што ме протресе и потресе. Необичне ситуације, *Оно што нас поремети* (сл. 31), урезују се дубље у нашу

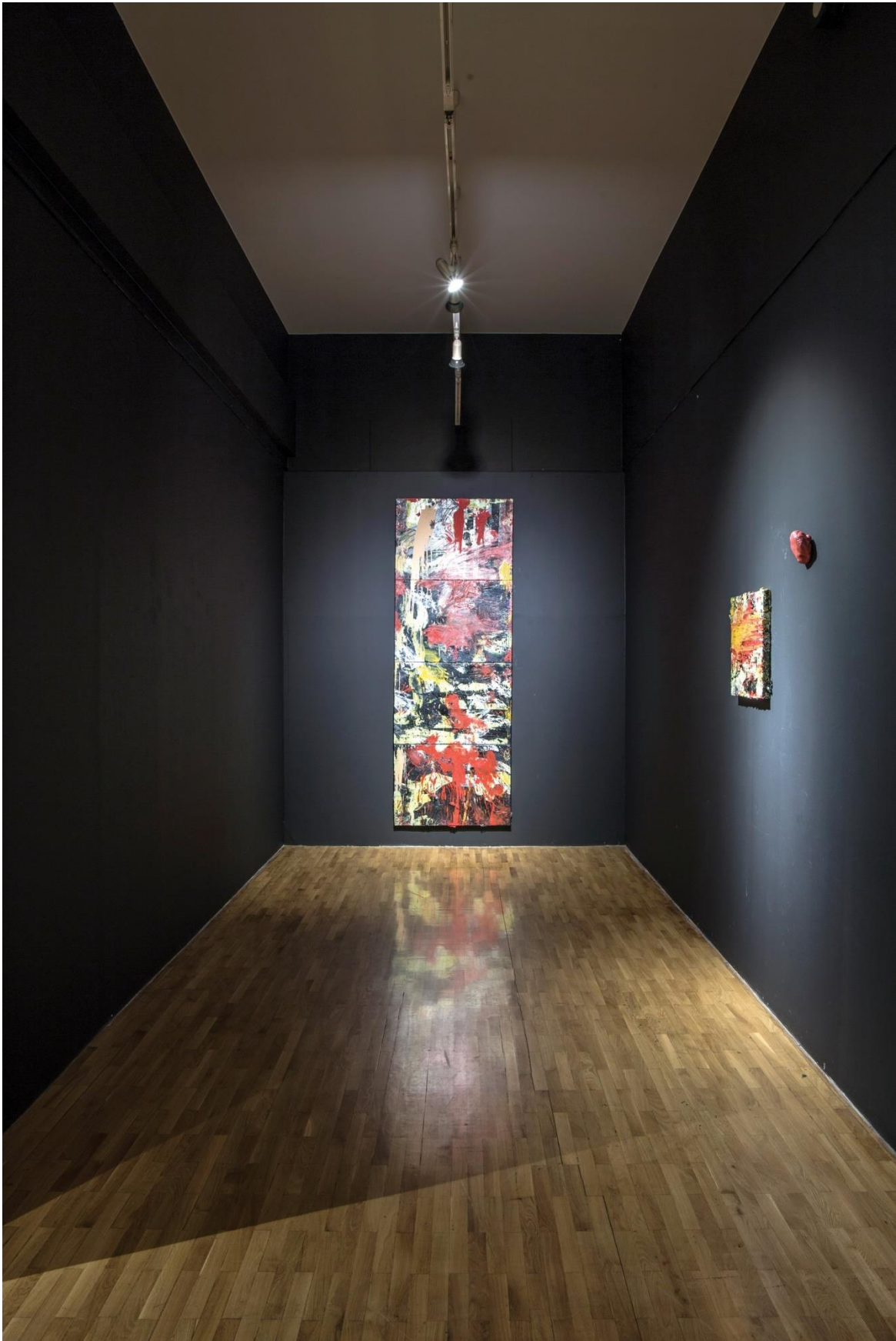
свијест него оне уобичајене. Ти стресови не морају бити само нешто негативно. Може се десити да оно чему смо тежили и о чему смо дуго маштали дође изненада, док смо неспремни и заувјек промијени наш претходно замишљен циљ, план или идеју. У оваквом узбурканом начину функционисања то је неминовност. Животне прекретнице сличне су онима које се изненадно јаве и у стваралачком раду. Узбуђење и неизвјесност које осјетим када се нађем у животно–изненађујућој ситуацији, слично је осјећајима који ме преплављују док стварам. Авантура је једно и друго, а у авантуризму може настати хаос који некад доведе до неочекиваног, новог и истинитог.

Оно што ме поремети, најдубљи траг оставља у ономе што није материјално, у психичком дијелу бића. За то неистражено, тешко докучиво, бирам црно. На њему бљешће црвено. Узимам црвено као најагресивније, као оно што се најдубље урезује.

Случајно се подудара, ако случајности постоје, да у тренутку излагања рада у Музеју савремене умјетности Републике Српске имају просторију обојену у црно која је издигнута степеницама изнад централне просторије, па ми то савршено погодује идеји да најосјетљивији дио бића буде издигнут на својеврстан пиједестал.

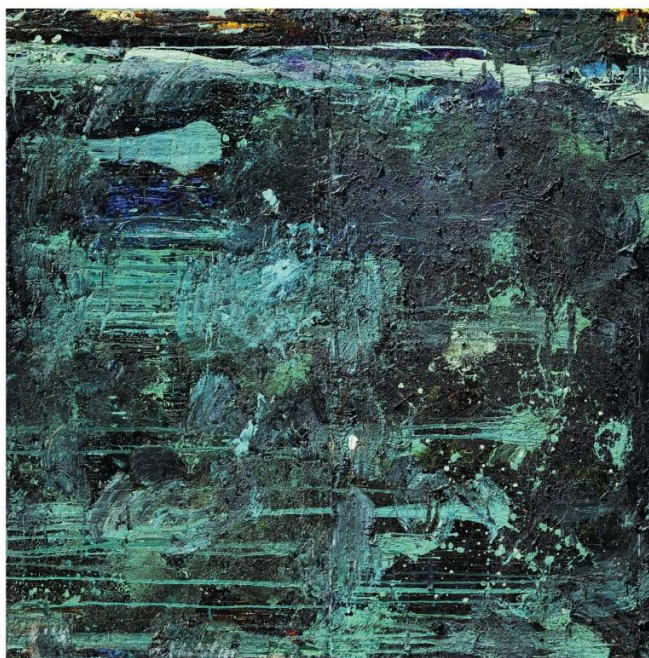

Сл. 31 *Нешто што нас поремети*

Испреплетени токови живљења и стварања салијевају се у мој рад. Одједи онога што живим претварају се у материјалне трагове које остављам. Ти трагови свједоче о биполарности свега постојећег. Они би се могли посматрати као напете конструкције између различитости. Конструкција је напета као и оовремено.

Наше вријеме је најстварније и најконкретније. Оно искри у константном ритму поврх наших жеља, намјера и циљева. Вријеме не можемо зауставити, убрзати нити вратити, на то не можемо утицати. Вријеме је најбитније у стварању и опомињању умјетности. Боја. Простор. Вријеме.

Опус *ЦиркулаКција* заокружујем радом који насловљавам *ОВОвремеНО*. У питању су двије варијације исте идеје. Прва је тамнија. Тај рад је награђен од стране Ниш Арт Фондације 2017. године.⁸ Састоји се од слике и објекта који правим од канте из које пролијевам боју и натопљене крпе којом гађам платна. Објекат постављам у намјери да евоцира посматрача на сат који откуцава вријеме (сл. 32). Та опција је тежа и меланхоличнија у зрачењу. Намјера ми је отјелотворити тренутак неизвјесности, забринутости и многих негативности нашег доба. Отуд и суфикс НО.

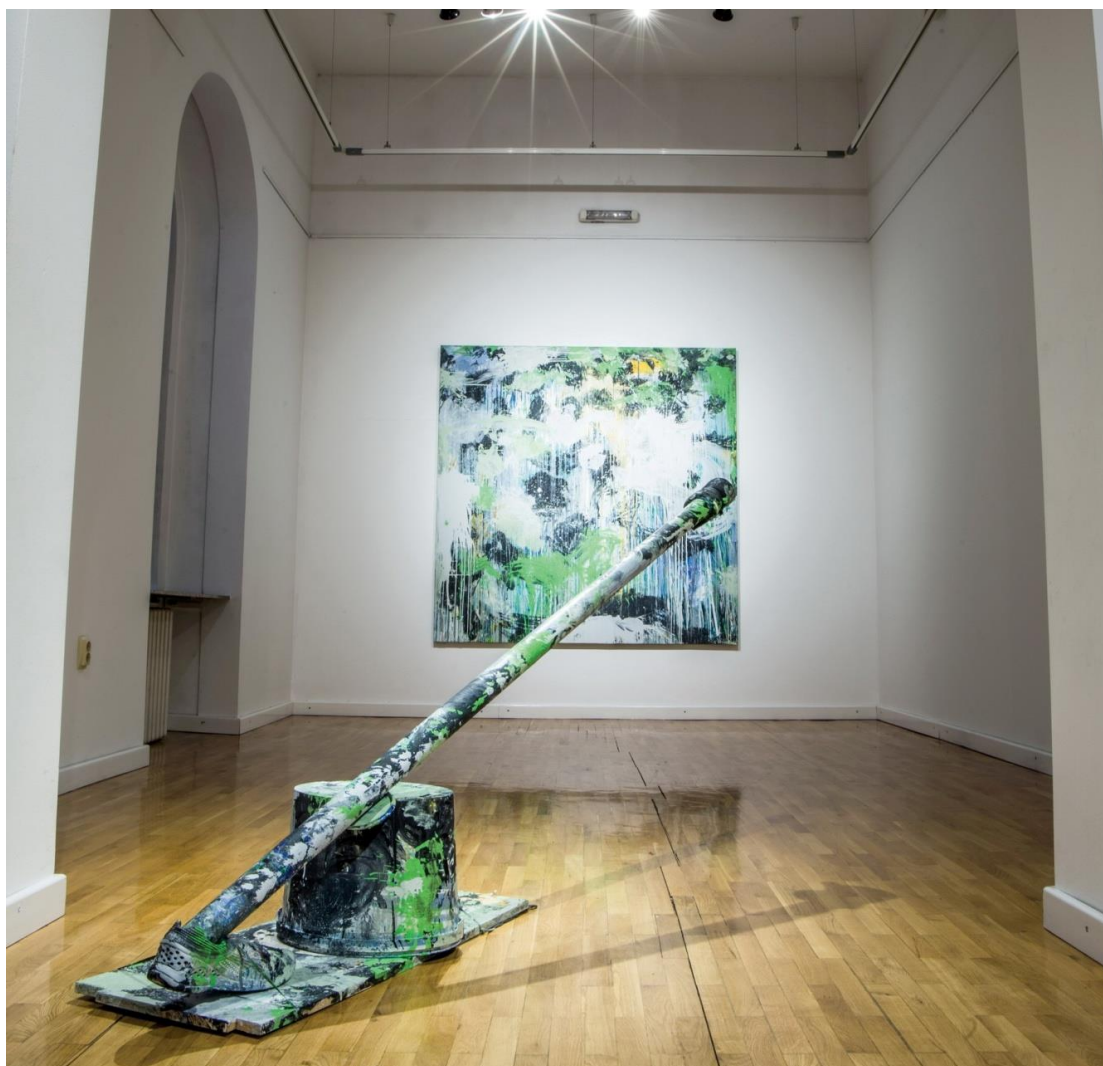

Сл. 32 ОВОвремеНО

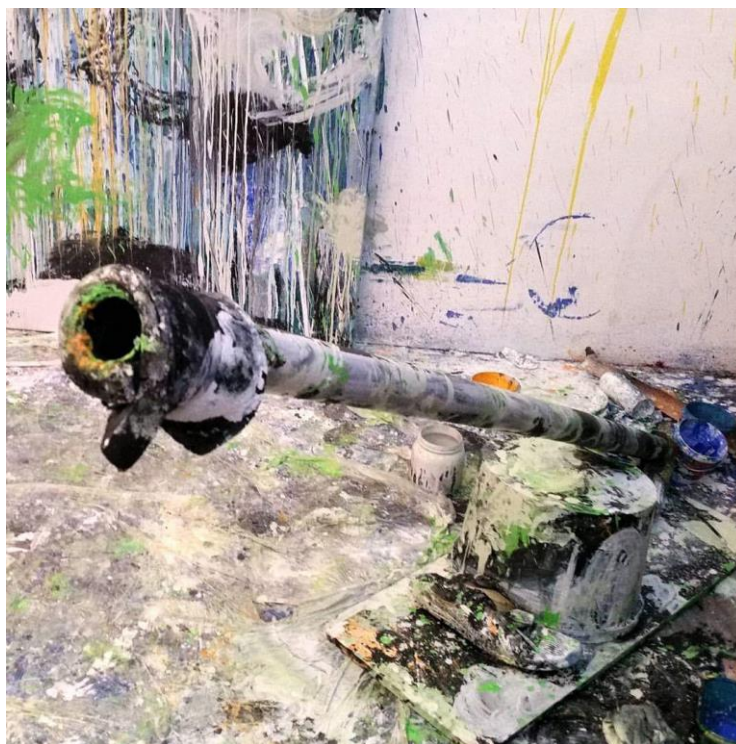
---

⁸ Ниш Арт Фондација, *Саопштење о наградама Млади 2017 /2017*.
<http://www.naf.org.rs/index.php/competition/36-saopstenje-o-nagradama-mladi-2017> (2020-6-1)

Друга могућност је ведрија у боји и зрачењу (сл. 33). Испред слике постављам објекат у форми топа који треба сугерисати испаливање боје на платно. Топ на властитом симболичком нивоу поистовјећујем са агресивним разарањем мете. Агресија као облик комуникације је актуелна у свим епохама, данашњој можда највише, или мени као учеснику савремености само тако дјелује. Топ је такође асоцијација на рат који је видљив и замаскиран али итекако присутан у различитим формама, широм свијета.

Сл. 33 *ОВОвремяНО*

Иако у том трену мислим како сам опус *ЦиркулаКција* затворио радовима *ОВОвремеНО*, дешава се као и увијек да сам себе изненадим новинама.

Наилазим на попуст сликарских платана. Купујем их мислећи да ће ми служити за неки наредни опус. Међутим, како обично бива, не могу издржати а да се не играм са *новом играчком*. Узимам једно платно и одлучујем се присјетити како је радити са акрилном бојом. То ме толико разгаљује да на прво платно надограђујем пет нових и тако настаје први полиптих из цјелине *Вулгарност свакодневице* (сл. 34).

Послије њега радим сљедећи полиптих, а од канти и испражњених посуда за сладолед у којима сам мијешао боју правим објекат. Све то заједно постављам као цјелину у виду сликарске инсталације. Техника којом сам се повремено и раније бавио сада ми постаје занимљивија и потпунија него што је некад била, када сам скоро увијек преко акрилних боја сликао уљем. То сам радио због дубине и несталности коју уљано сликарство емитује. На овом раду увиђам да ми брзина сушења акрила, непресушне могућности преслијавања транспарентних слојева, чак и гумени ефекат који емитује, сада савршено одговарају. Добијам жељу да кроз цијелу наредну изложбу истраживање остварујем искључиво акрилним бојама.

Назив оформљујем тако што се сам намеће током рада на првом, сивом полиптиху. Схватам да је наша реалност сива. Трагове ружичасте додајем као трачке наде у сивилу свакодневице. Зелени полиптих из ове цјелине представља шаренило змијске коже, а на симболичком нивоу представља опасност времена које уједа. Бројне канте од киселог млијека и посуде од сладоледа су отпад моје свакодневице којем дајем нови контекст. Скорени листови боје чине језике који се плазе – вријеме које нам се руга. Иако овај рад произилази из незадовољства свакондевицом у којој се све вулгаризује, намјера ми је да се из назива и зрачења рада могу исчитавати извјесна духовита и ведрија читања од претходних цјелина из опуса *ЦиркулаКција*.

Помишљах како цјелина *Вулгарност свакодневице* најављује нови опус, али тада нисам био сигуран и нисам могао знати да ће се то заиста десити.

Сл. 34 *Вулгарност свакодневице*

Инсталирање спокоја

Бјежим од рачунарске одређености данашњице. Препуштам се нијансирању живота, осјећањима, сјећањима и сновима.

Са одређене временске удаљености од опуса *ЦиркулаКција* увиђам да ми је потребно растерећење од гомилања ововременог, хаотичног и забринутог. Улазак у спокојнији период живота намеће ми потребу да рад чистим од свега што је уплетено у растрзаност садашњег. Окрећем се миру као уточишту. Одајем се чистој људској енергији и природи. Свјесно нудим посматрачу оно што наше доба запоставља. Намећем му атмосферу уживања, пространства, угодног мириса и звука.

Одлучујем се за стварање сликарских инсталација које заузимају веће просторе. Заузимањем већег простора, одајем част сопственој идеји, односно теми коју бирам. Свјестан сам феномена величине и страхопоштовања које велики рад изазива код посматрача, зато га постављам у центар инсталације и приморавам га да се креће кроз њу у жељи сагледавања цјелине. На тај начин му сугеришем универзалну димензију циркулисања свега око нас и у нама самима. Величином и распоредом комада са свих страна (испред--иза, лијево--десно, горе--доље) желим изазивати узбуђеност гледаоца, сличну оној коју осјећам док радим у атељеу.

Конфигуришем радове у виду вишедјелних сликарских инсталација због:

1. Освајања излагачког простора и могуће креације на лицу мјеста (остављам себи могућност комбиновања и постављања радова сваки пут другачије, у сваком новом простору).
2. Потпунијег изражавања амбијента идеје.
3. Наглашавања процесуалности рада која се одвија у атељеу. Увођењем предмета случајно испрсканих бојом и касије осликаних, гледаоцу свјесно намећем атмосферу рада у атељеу. Процес који се тамо одвија од непроцјењиве ми је важности. Увјерен сам да су одређени моменти који се сами намјештају у атељеу бољи од било којих поставки у галеријама. Због

тога уводим употребне предмете као што су пластичне флаше за воду, столице на којим одмарам, сто на којем цртам, патике које носим док радим, амбалажу потрошених боја, картонске роле које ми остају од платна... На тај начин макар дјелимично одајем посматрачу величанственост *свемогуће* слободе која се одвија у атељеу. Додатни разлог трансформисања искоришћених употребних предмета у умјетнички контекст оправдавам и еколошком освјешћеношћу.

Цртеж *Нешто лети или ззз* (сл. 18) настаје 2017. године, у раздобљу између завршетка рада на опусу *ЦиркулаКција* и почетка рада на опусу *Инсталирање спокоја*. Одлучујем се за контраст цне и бијеле, крајње половине свих система. Цртеж је спона између прошлог опуса који је директна посљедица хаотичног, нагомиланог, манипулативног, неизвјесног, растрзаног ововременог и радова који су по атмосфери растерећени од свега тога. То је рад који је помало меланхоличан, али свјетлост, празнина и звук који благо иритира, прекида један ток и буди нове могућности, ново расположење. Асоцијативност која је присутна на овом цртежу, најавља асоцијативности која се протеже кроз читав наредни опус.

Радећи опус *ЦиркулаКција*, нагомилавао сам сликарску материју, градио изразиту фактуру. Те слике су тешке, како по зрачењу, темама, тако и дословно, физички тешке, због нагомилавања велике количине уљане боје. У једном тренутку почињем осјећати презасићеност од уљане боје, материје која се тешко спира и којом се најтеже манипулише. Одлучујем се прочистити у духовном смислу и бирам материјал којим се лакше влада. Одлучујем радове растеретити фактуре и примарно их потчинити зрачењу боје.

Узимам доброупијајући папир са високим процентом памука и цртам на њему. Растерећено разливам течне мрље акрилне боје по папиру, контролишући цурења, дозвољавајући им да праве мреже линија и премаза. Употребљавам технику сличну флотажу. На мокрим или на сувим мрљама–мрежама интервенишем оловкама у боји. Схватам да неки цртежи могу функционисати као самостални и потпуно развијени радови на папиру и такве их остављам, а остале који не испуњавају моје естетске принципе, гужвањем и преслијавањем трансформишем у објекте. Називи се намећу сами у току рада или касније по завршетку. Инстинктивно и интуитивно насловљавам сваки рад, не марећи о томе

да сви радови значењски морају бити повезани у цјелину.

У овим цртежима (сл. 35) има највише аутоматизма од свих мојих досадашњих радова. Неки од ових радова служе ми као скице за инсталације, а неки ће можда бити развијени кроз неки будући рад. Ко зна?!

Дух

Дирка

Искра

Лед-вјетар

Сл. 35

Послије цртежа који су припрема и загријавање за нову изложбу, упуштам се у нови опус слика, објеката и инсталација радом *Пловидба* (сл 36). Пловидба је иницирана дословном пловидбом по воденом преостранству, а истовремено је и пловидба кроз плаветнило течне боје. По контемплативној атмосфери коју му удахњујем, смијештам га у дијалог са радом *Одмаралиште* (сл 37).

Сл. 36 *Пловидба*

Сл. 37 *Одмаралиште*

У питању је најмања по формату од ових пет инсталација на којима се базира ова изложба. Дајем јој очиту асоцијацију на крила, зато што су ми крила симбол духовне лакоће, прочишћења и издизања изнад свакодневице. У ову инсталацију, посматрач се може смјестити, подићи ноге на канту, затворити очи и размишљати о свему могућем и немогућем. Може се изоловати од онога што га узнемирује, а препустити се ономе што га опушта. Ово је чистиште ума и

одмаралиште тијела. То је простор у коме можемо лутати бескрајем.

Плаву боју као високи квалитет освјешћујем током основних студија слушајући на предавањима о величанствености плавог пигмента. Од тада обраћам већу пажњу на плаву и загледам се у њу. До тада су ми омиљене боје биле зелена и жута. Кадрови филма *Велико плаветнило* (The Big Blue, 1988), директно ме покрећу на формирање инсталације *Плаветнило* (сл. 38). Интревенција коју изводим на зиду ми је потребна како бих отворио и освојио већи простор, јер плава је за мене најотворенија и најдубља од свих боја. Дајем очиту асоцијацију на палму у жељи призивања мириса, боравка на отвореном, ваздуха помијешаног са сољу, и опет на уживање у природи.

Сл. 38 *Плаветнило*

Искра (сл. 39) је велика могућност да се нешто деси. То је честица која може распламсати буктињу или се може утрнути и ишчезнути у секунди. У мени наранџаста оставља утисак разиграног, неухватљивог, могућег, хировитог и тренутног. Ова инсталација је отјелотворење те идеје. Идеја која се може развити у потпуности или у трену ишчезнути усљед различитих околности.

Сл. 39 *Искра*

Шум (сл. 40) је инсталација која има највише елемената од свих осталих из опуса. Намјера ми је представити звук, замах, шуштање, шапат, мистику, еротику, стријепњу, опасност, мирис, влагу, уздах... све оно што нам шума даје. Овом раду претходе многи други радови у којима испитујем сегменте ове теме, а у овом покушавам све објединити на једном мјесту, инсталирати у један простор.

Сл. 40 *Шум*

Уносим травке, заставу која вијори у замасима и сијече ваздух стварајући фијуке у отвореном, травнато тло у сјени и вертикални формат који представља витално растиње на свјезини. Овдје покушавам објединити све оно што шума јесте.

Највећи комад ове инсталације испрва је био покушај приказивања утиска који на мене оставља један призор на Влашићу, листопадно растиње и ливада. Како добијам нешто што личи на тај призор, постајем незадовољан. Окрећем платно, растурам претходну структуру слике и прстима, крпама, штаповима у *бунилу* стварам нешто што сада више подсећа на прашуму, неки необичан далек

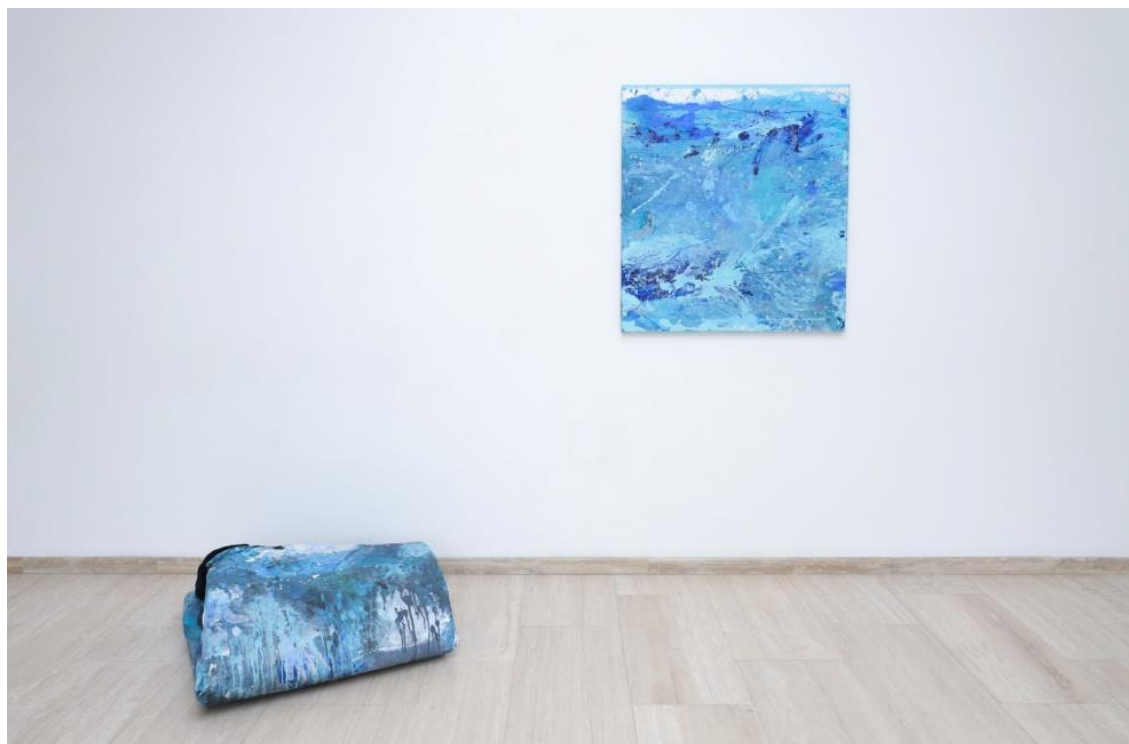
призор, него на неки питоми призор са ових наших простора. Оно што у том заносу настаје, постаје ми боља варијација истог мотива.

Инсталација *Таласи* (сл. 41 и 24) настаје поступно, без турбуленција. Градим слојеве стрпљиво, пажљиво, без великих дилема. На овом раду, чини ми се да највише знам шта радим и куда идем. Можда је разлог томе што сам имао доста радова до тада који су се бавили представом воде.

Када помислим на воду, видим плаво. Знам да је вода нијансирана и другим тоновима као што су све нијансе зелене или можда прозирно сиве са примјесима других рефлексија, али за мене је вода првенствено плава. Док размишљам зашто је тако, долазим до закључка да је можда први сусрет са водом који памтим, усадио то плаветнило у сјећање. Иза моје зграде у којој сам одрастао налазили су се тиркизно-плави базени на које сам као дјечак са највећом радошћу одлазио, а због близине Јадранског приморја, често сам љета проводио на мору. Тако сам заволио воду и све везано за воду. Када год пожелим да направим нешто величанствено и релаксирајуће, сликам воду. Са њом отичу нагомилана незадовољства – препорођује. Кроз њу се лакше крећемо – пливамо.

При крају рада на инсталацији *Таласи*, схватам да ми дословно недостаје да свему додам праву, правцату воду. А гдје је вода, ту је и ваздух, па ваздух робим у канистер испод мопа, а воду у боцу и остала два канистера. Сунђерасти мадрац на којем сам одмарао у атељеу, увијам у форму пужа–камена од кога се могу одбијати таласи. Враћам спужву у њено природно станиште. Колико год да сам уморан и нерасположен, пијење воде и купање у њој ме препорођује, враћа у баланас, чини да се осјећам бестежински, скоро *божански*. Намјера ми је отјелотворити такав осјећај кроз бијели моп, блистав и чист. Он је завршни комад који додајем цјелини.

Могу рећи да ме за овај рад везује константан осјећај доброг, од његовог настанка до сад. Углавном имам велике осцилације од одушевљења радом, до дубоке сумње, па тако неизмјенично, понекад у бесконачност, док се то само од себе некако не ријеша. А овдје је тај осјећај доброг, лагодног и лаког присутан од почетка до данас.

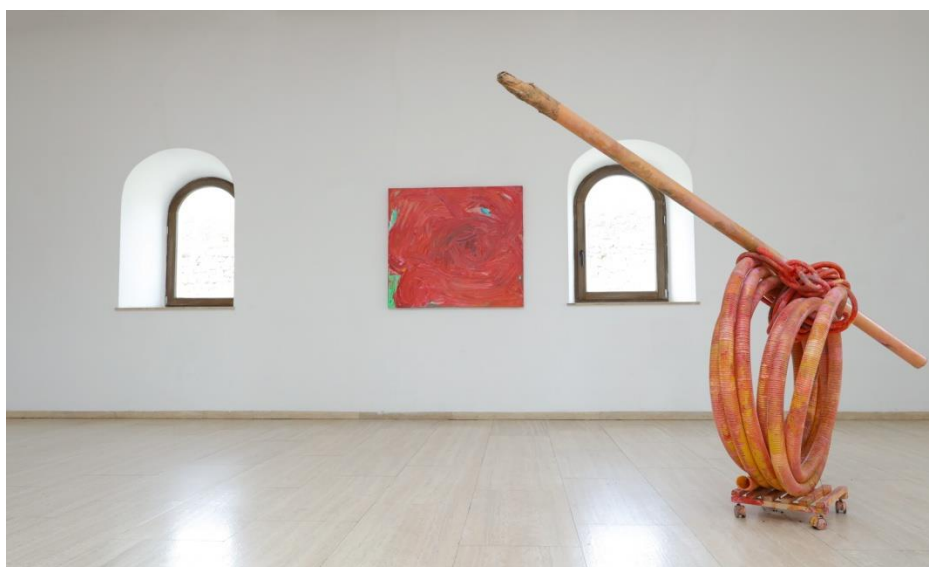
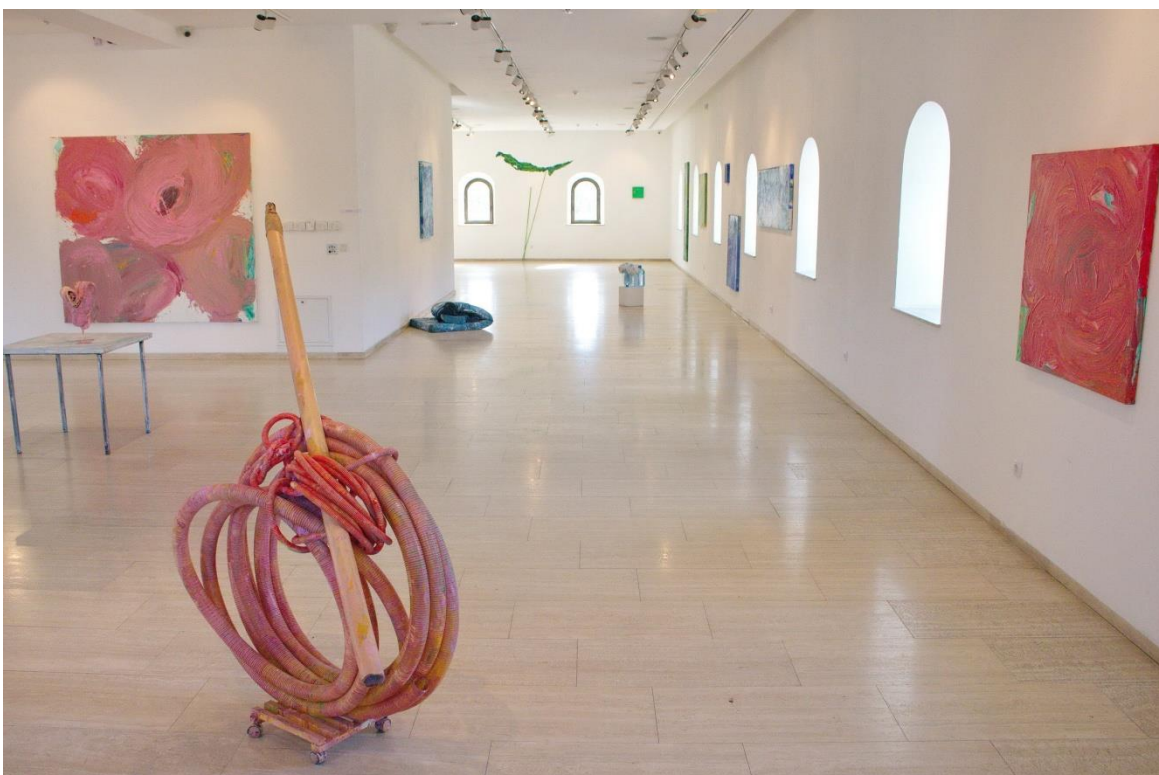
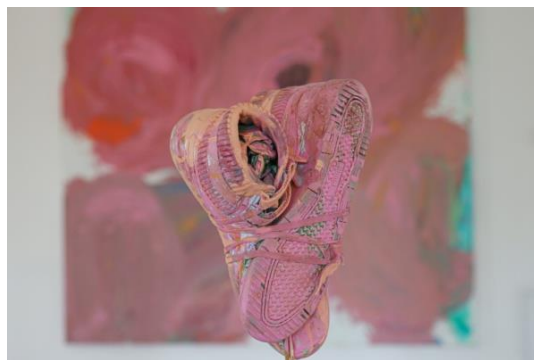
Сл. 41 *Таласи*

Инсталација *Љубав* (сл. 42) настаје током једног послеподнева. Тих дана сазнајем да ћу постати отац. То сазнање изазива осјећај који се тешко да описати ријечима. У питању је огромно узбуђење, радост, стрепња, одговорност, неизвјесност, али све прожето са огромним полетом, позитивно–конфузним стањем које потпуно обузима.

Радећи у атељеу доживљавам растерећење од нагомиланих емоција и психичких стања. У једном тренутку намеће се потреба биљежења срећног и еуфоричног момента. Узимам велико платно, истресам боје по њему у намјери да насликам један женски акт. Узимам крпу, растјерујем у цикличним смјеровима боју и схватам да је то то. Да сам постигао оно што сам желио, а желио сам један динамичан, темпераментан женски акт у покрету, у комешању. Онда правим мушки знак који ми постаје истовремено комичан и димнамичан. Постављам га у став топа који је натегнут – испаљује нешто на акт. Он може бити и Аморова стријела која пробада цјелину. Намеће се потреба за вртлогом страсти који представљам кроз интензивно–црвени рад. Ту дајем јасну асоцијацију на форму цвијета, пунокрвног и узбуђеног. Црвеним комадом дајем знак узбурканости, циркулације, пуноће до тачке кључања и праска, а истовремено га кротим кроз њежни мотив латице.

Тај црвени комад је одјек мојих ранијих истраживања које сам проводио крајем основних студија када је један од опуса био инспирисан женама чије сам карактере представљао кроз апстраховане руже различитих боја.

У центар свега, у централни дио инсталације, на пиједестал издижем срцолики облик коме је заправо од тада све усмјерено и подређено. Мало срце на столу. Оно истовремено пулсира у ритму раста и развоја и чудесно–умилне птице која се појављује одједном.

Сл. 42 *Љубав*

Млијеко (сл. 43) је фузија различитих сјећања и осјећања. И даље под утиском новог осјећања, почињем примјећивати огромну промјену у зрачењу супругиног тијела. Тада, у ствари, почињем схватати зашто се стање трудноће назива *друго стање*. Њено тијело које је обично било хладније од мог, почиње бивати необично топло, поготово груди, ионако бујне, почињу бујати још више. Затечен тиме, намеће ми се размишљање о млијеку. О млијеку које нас је отхранило и које нас и даље храни.

Сматрам да ми је често борављење на селу током дјетињства дало потпунији доживљај свијета. На селу је све природно, без маске и здршке. Зеленило пејзажа, ливада, шума и домаће животиње употпуњују доживљај свијета и природе. Спој крављег крзна, препуњеног вимена које дрхти при ходу преко зелене траве је визуелна сензација која се одавно урезала у моје памћење. Велике, препуњне шерпе узаврелог, мирисног млијека су слике које су се укоријениле у моје сјећање. Крзненост, мириси, узбуркане течности које се комешају, сви животни сокови, почевши од сока једне травке који се покаже када је преломимо, навиру у енергичној виталности.

Ново стање евоцира размишљање о размножавању, продужетку врсте, репродуктивности, рађању и умирању, о животним нагонима и о анималном у свима нама.

Сл. 43 *Млијеко*

Је ли апстрактно истинитије?

Без обзира на апстрактан или фигуралан контекст, свима је већ јасно да сликарство носи неке поруке, да садржи значења која линијом, бојом и обликом усвајамо у доживљај.

Када мислим само бојом, формом, контуром, фактуром, простором и радим без претходне жеље за постизањем сличности са конкретним стварима, опет ме направљено неодољиво упућује на нешто из конкретне стварности. Некад крећем у рад стварајући оно чиме сам надахнут, некад се препуштам материјалу којим радим, а некада се истина открива на самом крају.

Сличан принцип се понавља код насловљавања. Апстраховане радове скоро увијек насловљавам. Уживам у томе. Тиме гледаоцу дајем почетне импулсе и сигнале за читање рада. При насловљавању се руководим утиском из стварности који ми иницира дјеловање, утиском који се намеће током рада, оним који се појављује на крају, при сагледавању рада, или утиском који се јавља након одређене временске дистанце са које посматрам учињено. Након неког времена увиђам одакле је нешто дошло и зашто се појављује баш у том облику и то постаје моменат откривења у којем се наслов артикулише.

Цијеним радове који ме изненађују. То су радови који се завршавају под налетом умора, глади, гушења у испаравању, или се једноставно остављају због незадовољства њима, остављају се за неке *боље* дане. Они се понекад, након извјесне временске дистанце, појављују у сасвим новом озрачју. Тада у њима откривам оно што ми је левитирало и узмицало у мислима, оно што ми претходне околности нису дозвољавале да видим (сл. 5 и 32). Те слике су најреалније јер имају потенцијал откривања и оног несвјесног, оне саопштавају нешто што измиче концептуализацији. Дакле, дају раду додатну димензију, ону која је изван појавног. Видљивије откривају расположење аутора, његову намјеру, темперамент, поимање свијета који га окружује и поимање сликарства као рефлексije доживљаја тог истог свијета.

Сл. 44 У облацима

Свијет је јединство унутрашњег и спољашњег. Обоје имају исту важност. Унутрашњост обликује спољашњост исто као што спољашњост образује унутрашњост. Заједно творе функционалну цјелину.

Док стварам, тежим постизању јединства оба фактора, и унутрашњег и спољашњег. Исто тако не бринем о томе да ли ће нешто бити апстрактно или фигуративно, желим избрисати временску границу и поништити ковенционалан однос између њих. Отвореност, вишезначност и универзалност су квалитети над којим бдим и које упорно покушавам досегнути кроз властити рад.

Поред Полока и Де Кунинга, велик интерес имам за опус Сај Твомблија (Су Twombly, 1928–2011). Огромна количина храбрости, изражајности и жестине су утисци који ме сваки пут изнова разоружавају када се налазим испред дјела тројице умјетника. Код Твомблија највише цијеним његово умијеће саопштавања идеје најједноставнијим средствима. Чиста поезија коју проналазим у његовом раду је храна за сва чула (сл. 45). Полокова оригиналност је ванвременска. Радикалност његовог израза се издиже изнад свих. Де Кунинг је мајстор боје, посебно толико ми омиљене, жуте. При посматрању њихових радова на нејака плећа ми се пребацује све искуство гестуалног сликарства. Страхопоштујуће тежине тог терета једним дијелом се покушавам ријешити кроз сопствену умјетничку праксу.

Сл. 45 *Peony Blossom*

Гест је нешто у чему у потпуности уживам. Препуштам се увећаној слободи рукописа који се реализује рукама, ногама, и цијелим тијелом. Материју разбацујем, испаљујем и просипам како желим и како ми тренутак намеће. Мисли које се роје у мени док радим, на најбољи начин транспонујем кроз течну боју и материјале које бирам. Материјали са свим својим отпорима продубљују бескрајну, духовну игру. Склоност ка хировитом и муњевито брзом изражавању идеје примјећујем већ на самом почетку бављења сликом. Ослобађање се рађа постепено, траје и трајаће вјероватно све док истражујем. На сваком новом опусу увиђам да је слобода рукописа већа. Сваки нови рад ме подстиче да на њему пробам нешто до тада неистражено. Усуђујем се забављати у раду. Слика ме увлачи цијелог, изазива ме да се рвем са њом, нарочито велики формати. Клизава материја намеће своје, па се дешавају изненађујуће случајности које понекад остављам. И оне ми откривају сопствено биће. Гоњен виталном жељом за радом, контролишем тијело како би изражајна снага рада постала очевиднија и потпунија. Не понављам видљиве ствари, већ се трудим повезати унутрашње са спољашњим и учинити их видљивим. Елементе распоређујем инстинктивно. У истраживању настојим спајати неспојиво. Дјело би требало зрачити снажном унутрашњом енергијом, истом оном која нас покреће, а она настаје у дјелу као и у нама, мноштвом укрштања и судара.

Погледом се трудим продирати испод богатства материје. Од свијета узимам потребно, оно подстичуће. По остваривању занимљивости композиције, распореда површина, маса, боја, жртвујем реални изглед ствари зарад ликовне занимљивости и досезања онога енергетског.

Да ли ће доћи вријеме када ћемо моћи сликати само мислима? Како ће тек тада слике изгледати?

“Слика је данас постала суштина која припада истом типу простора као и наша тела: она више није средство замишљеног еквивалента тог типа простора. Сликарски простор изгубио је своје *изнутра* и постао потпуно *споља*.”⁹

Дјела треба да буду одраз ауторове енергије, вјерна регистрација тренутних настрљивости, менталних и психичких стања, а резултат треба бити непредвидљив, интригантан и високосензибилан. Тако се оставља отворен пут небројеним могућностима доживљаја која зависе од низа околности, највише од личности оног који посматра.

Доживљаји свијета подстичу креације из духа. Када стварам, преносим

---

⁹ Гринберг, Клемент, *Огледи о послератној Америчкој уметности*, Прометеј, Нови Сад 1968, 7.

властити доживљај са тежњом оснаживања присутности свијета. Оформљујем га пропуштајући га кроз сложени филтер искуства и пуштам га да иде у сопствени живот. Машта је она која се уплиће у све. Оно што се њоме преобликује, дубље се урезају у наше сјећање, па сјећање на сан постаје упечатљивије од сјећања на проживљено.

Појмови апстрактно и конкретно су врло деликатни. Са њима треба бити опрезан. Који је појам шири? Шта је старије, апстрактно или конкретно? Није ли ово универзално питање и вјечита тема? У чврстој је вези са теоријама о настанку свијета, вјером и вјеровањем. Вјерујем у апстрактну реалност! На ивици апстракције дешифрујем наративном шифром. Волим ход по танкој ивици коју може присвајати апстракција и фигурација.

Апстрахованим изразом се може дати предност боји, симетрији, равнотежи и аутентичности рукописа. Можда тиме гледаоцу дајем већу могућност избора, можда му оставаљам већи простор за доживљај и тумачење. Можда је жеља да ненаметљиво намећем своје, оно што ме опредјељује за апстрахован израз.

Можда?

Не дозвољавам да тумачи мој рад *растежу* онако како они желе. Остављам га херметичним до оне мјере за коју сматрам да је прихватљива, загонетна и интригантна. Прије свега, раду задржавам достојанство. Не трчим за актуленим трендовима по сваку цијену.

Радећи слободно, неоптерећен стегама конкретности, разгрћем маглу на путу ка истини.

Преслојавање новим трагом (умјесто закључка)

Можда је околина у монотонијој боји од оне каквом је видим јер боја није само физички феномен, она је и осјет. Поље боје је неухватљиво и врло тешко за анализу. Људи су склони да стварима које не могу у потпуности одредити, дају површна својства. Колористичка слика није стварност првог степена, то је стварност коју сваки човјек може доживјети дјелимично другачијом. Ако два појединца истовремено, под истим околностима, гледају предмет именован истом бојом, можемо бити сигурни да они не виде исту боју. Између њих се појављује низ нијансирања и претапања доживљаја. Због поливалентности боје кроз различите историјске епохе примјећујемо да се њена симболика мијења. Условљена је културом, поднебљем и подвргава се новим системима вриједности.

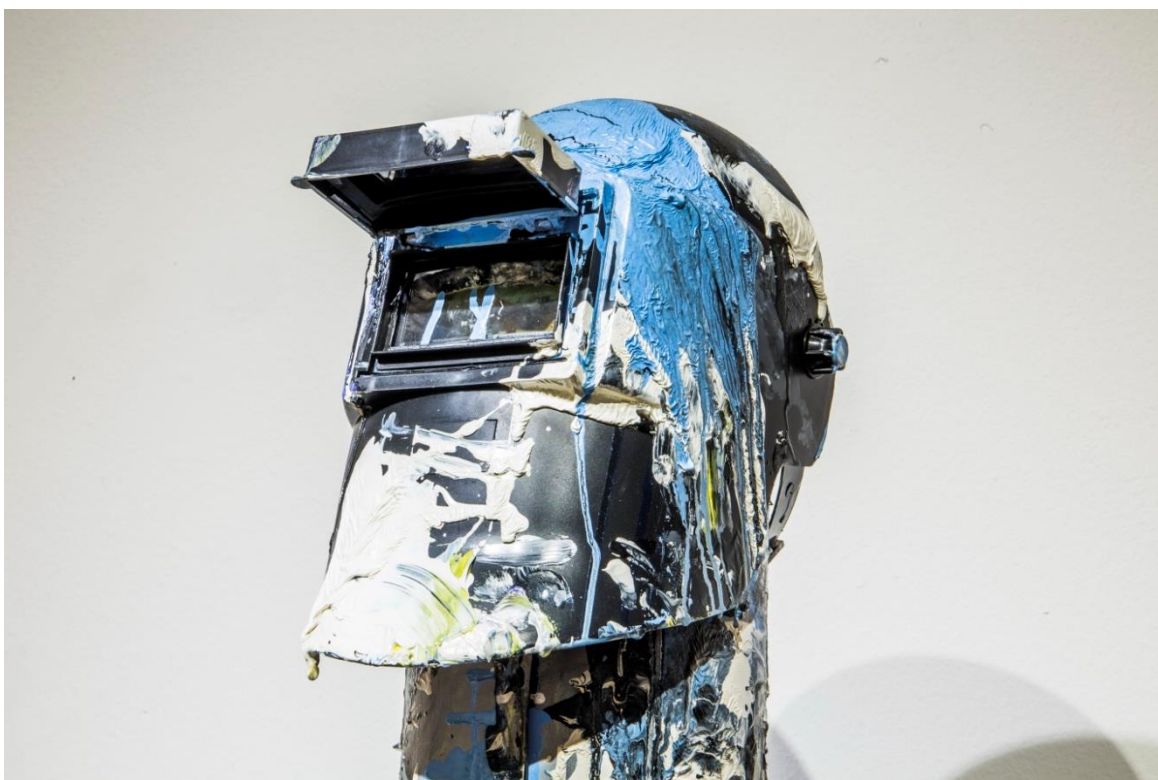
Сликарство је одувјек живјело од боја. Оно је изражавање у чулној материјалности слике, говор боје, говор свјетлости те боје, говор потеза којим та боја поприма живост и шири своју унутрашњу енергију. Док је свјетлости оно ће постојати. Иако је веома старо, нипошто није слабо. Снажно је и стално изнова подмлађивано онолико колико су снажни његови приврженици и поборници из нових генерација.

Витално мотивисан, радећи, осјећам праву радост стварања. Моје сликарство је сликарство окренуто животу. То не морате откривати, за то вам не треба глава, рацио, научено, треба га доживљавати. То су често реминисценције на нешто пријатно.

До данас нису одгонетнуте мистерије процеса настанка дјела. Вјероватно је то једно од његових најдрагоцјенијих својстава. За неке је сликарство забава, такви немају великих криза и губитака вјере, док је за друге сликарство мисија, којом откривају тајне свијета и рјешавају енигме сопственог бића и природе. За мене је и једно и дуго. Мисија у којој се најчешће сјајно забављам. Примарно оснажујем потез и страствено избацујем енергију. Размећем се нагонима и емоцијама, доживљајима, питањима, уживањима...

Проучавање стваралачког процеса једно је од најделикатнијих. Није лако дефинисати циљ ни сврху умјетничког истраживања. Проучавање метода у умјетности захтијева рационализацију сложеног процеса креације. Како се

умјетнички рад одвија на свјесном и на подсвјесном нивоу, немогуће је у ствари, досљедно ријечима описати унутрашњи развој овог процеса. Веома је тешко посматрати самог себе. Све почињем са идејом и жељом. Цијело тијело учествује у тренутку стварања. Истраживање се једним дијелом одвија методом својеврсног трансa који може довести до неочекиваног, аутентичног и новог. Предајем се хедонизму извођења, екстази потеза и боје, увећаној слободи рукописа и наглашенијој игри колористичких контраста. Одлучујем се страствено бавити бојама и облицима као истанчаним језиком унутрашњег бића, као развијеном синтаксом проширења личног сензибилитета. Могу рећи да некад, врло храбро себи дајем за право, да на подлози без икаквог суздржавања, улазим у ризичне подухвате без икаквог страха. То зависи од суптилности и уравнотежености личног емотивног поља. Избацујем на подлогу властити живот. То су варијанте онога што се догодило, што се догађа и што би се могло догађати.

Сл. 46 *Вођа* - детаљ

У цртежима и у непретенциозним скицама, у стању сам најопуштеније лутати кадром папира, у стању сам испитивати нерватуру властите гестуалности и хватати асоцијативне, и потпуно слободне токове фантазије. Није случајно да у њима често превладавају маштарије, да неспутана линија и боја откривају дубоко скривене слојеве бића.

Не желим само дескриптовати или илустровати, него желим размјењивати енергију између дијелова, преплитати гравитационе и левитационе тенденције, које могу дати утисак смираја или великог праска, односно експлозије или имплозије честица. Слика се понекад доврши сама, несвјесно, под утицајним ударом импулса сопственог бића. Кључна је интуиција. „Мислим на тренутке у којима морам да допустим да ми слика открије до тада неоткривен пут ка њеном остварењу.”¹⁰

Сваки успјешан рад, рад са којим сам задовољан је стимуланс за даља истраживања. Тај *случајни* завршетак се може посматрати као случајност, али вјероватно је да се и случајности дешавају са разлогом. Све то има своје коријене у личности аутора.

Какав поглед публике тражим? Задивљен? Сликање је истраживање које је увијек спремно да се обнови и преобрази. Такав је и поглед публике. Посматрање је врло битан чинилац умјетности. Преваљујем наставак властитих доживљаја на гледаочеву потентност пријема. Пуштам да се упути својом асоцијативном способношћу у слојевитост слика, да сједини своја искуства у виђења. Када рацио одради своје, кад гледалац констатује да је са мојих слика ишчитао све оно што се рационално могло одгонетнути, желим му изазвати осјећај духовне гимнастике која стреса и скида са њега све рутине његовог искуства.

Најбољи опис позиције савременог сликарства проналазим у мишљењу Ханса Урлиха Обриста (Hans Ulrich Obrist, 1968–) које даје у интервјуу за Артспејс (Artspace), гдје каже како је континуирана сликарска пракса процес против заборав, динамичка меморија која није оштећена у амнезији дигиталног доба.¹¹

Драгоцјеност умјетности је та што посједује отпорност, трајност у времену,

---

¹⁰ Симеоновић, Ивана, *Ликовне свеске IX – Стојан Ђелић: Уметничко дело као доказ о врхунској људској креативној моћи*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 1996, 162.

¹¹ Goldstein, Andrew M, *Curator Hans Ulrich Obrist on What Makes Painting an „Urgent“ Medium Today*/ 2016. https://www.artspace.com/magazine/interviews_features/expert_eye/supercurator-hans-ulrich-obrist-on-what-makes-painting-an-urgent-medium-today-54218 (2020-5-25)

која измиче свакодневним стварима. Вриједност умјетности је способност да буде појава и откриће, изненадно заслепљење које окреће очи према унутра. Умјетник је авантуриста који има појачан вид, унутрашњи нарочито. Креће у потрагу ношен дејством авантуристичког духа. Ношен је неодољивим нагоном. Олива (Achille Bonito Oliva, 1939–) пореди умјетност са лоптом која путује од почетног мјеста ударца и креће се ка друштвеном, у простор природе и људи. “Даљина ударца узрокује мноштво њених путања и доживљаја.”¹²

Умјетничко дјело садржи битнију духовну вриједност коју је тешко дефинисати. Дјело је уникат, јединствен у свом роду, непоновљив у свијету и времену. Стваралац пред оним што га изазива покушава да одговори на сва могућа питања, исцрпљује сва средства, оживљава старе формуле и приморава их да служе новој сврси, открива и измишља нове форме и присиљава их да се повинују његовим потребама, разара границе појединих техничких могућности, не признаје их, руши принципе умјетничке технологије, покушава изнова и увијек је у стању да у моменту недокучивог, коме стреми, жртвује све. Ризикује храбро.

Живот је поље које захтијева одважност, вјештину, мудрост, поред срца, које бије на сваком кораку, а сликарство је један вид живота, један од могућих начина постојања човјека.

---

¹² Олива, Акиле Бонито, *Приручник за летење*, Светови, Нови Сад, 1994, 67.

ЛИТЕРАТУРА

- **Богдановић, Ана, *Мрђан Бајић: скулптуре***, Фондација Вучковић колекција, Београд, 2013.
- **Витгенштајн, Лудвиг, *Опаске о бојама***, Федон, Београд, 2008.
- **Гвозденовић, Недељко; Ћелић, Стојан; Симеоновић Ивана; Глигоријевић, Љубомир; *Ликовне свеске 9***, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 1996.
- **Гринберг, Клемент, *Огледи о послератној америчкој уметности***, Прометеј, Нови Сад, 1997.
- **Денегри, Јеша, *Једна могућа историја уметности: Београд као интернационална уметничка сцена 1956 – 1998.***, Друштво историчара уметности Србије, Београд, 1998.
- **Еко, Умберто, *Култура, информација, комуникација***, Нолит, Београд, 1973.
- **Еко, Умберто, *Симболи***, Народна књига - Алфа, Београд, 1995.
- **Итен, Јоханес, *Уметност боје***, Уметничка академија, Београд, 1973.
- **Лауре, Дени, *Историја уметности XX века***, Клио, Нови Сад, 2014.
- **Олива, Акиле Бонито, *Приручник за летење***, Светови, Нови Сад, 1994.
- **Пастуро, Мишел, *Црна: историја једне боје***, Службени гласник, Београд, 2010.
- **Пастуро, Мишел, *Боје наших сећања***, Карпос, Београд, 2012.
- **Пастуро, Мишел, *Зелена: историја једне боје***, Службени гласник, Београд, 2015.
- **Пастуро, Мишел, *Црвена: историја једне боје***, Службени гласник, Београд, 2017.
- **Трстењак, Антон, *Човек и боје***, Нолит, Београд, 1987.
- **Финли, Викторија, *Боја: природна историја палете***, Артист, Београд, 2010.
- **Фолмар, Клаусбернд, *Велика књига о бојама***, Лагуна, Београд, 2011.

*

- **Cascone, Sarah**, *Anish Kapoor Owns the Rights to the Blackest Color Ever Made. So Another Artist Made His Own Superblack – and Now It's Even Blacker*, 2019 <https://news.artnet.com/art-world/stuart-semple-blackest-black-anish-kapoor-1452259> (2020-5-27)
- **Goldstein, Andrew M**, *Curator Hans Ulrich Obrist on What Makes Painting an „Urgent“ Medium Today*/2016.
https://www.artspace.com/magazine/interviews_features/expert_eye/supercurator-hans-ulrich-obrist-on-what-makes-painting-an-urgent-medium-today-54218
(2020-5-25)
- **Ниш Арт Фондација**, *Саопштење о наградама Млади 2017* /2017.
<http://www.naf.org.rs/index.php/competition/36-saopstenje-o-nagradama-mladi-2017> (2020-6-1)

ФОТО РЕФЕРЕНЦЕ

- Слика 1, *Раст и развој 2017*. Радослав Тадић, поставка из Музеја Савремене умјетности Републике Српске у Бањој Луци, аутор фотографије – Немања Мићевић
- Слика 2, *Херојска слика 2007*. Радослав Тадић, аутор фотографије – Радослав Тадић
- Слика 3, *Гуслар 1952*. Петар Лубарда, https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/8/86/Petar_Lubarda_guslar_1952.jpg?1592300094889 (2020-6-16)
- Слика 4, *Door to the River 1960*, Willem de Kooning, <https://whitney.org/collection/works/1089> (2020-6-16)
- Слика 5, *Ваздух 2012*. Радослав Тадић, поставка из Великог изложбеног салона Културног центра – Бански двор у Бањој Луци, аутор фотографије – Драго Вејновић
- Слика 6, *Сва четири елемента 2010*. Радослав Тадић, поставка из Великог изложбеног салона Културног центра – Бански двор у Бањој Луци, аутор фотографије – Драго Вејновић
- Слика 7, *Туш! 2011*. Радослав Тадић, поставка из Великог изложбеног салона Културног центра – Бански двор у Бањој Луци, аутор фотографије – Драго Вејновић
- Слика 8, *Малтерисање 2016*. Радослав Тадић, поставка из Гелерије Народне скупштине Републике Српске у Бањој Луци, аутор фотографије – Радослав Тадић
- Слика 9, *Вертиго 2016*. Радослав Тадић, поставка из Гелерије Народне скупштине Републике Српске у Бањој Луци, аутор фотографије – Радослав Тадић
- Слика 10, *Гравитација 2016*. Радослав Тадић, поставка из Гелерије Препород у Сарајеву, аутор фотографије – Радослав Тадић
- Слика 11, *Склапање, расклапање 2015-2016*. Радослав Тадић, аутор фотографије – Радослав Тадић
- Слика 12, *У атељеу 2016*. Радослав Тадић, радна атмосфера атељеа, аутор

фотографије – Радослав Тадић

- Слика 13, *Number 26 A, Black and White 1948*, Jackson Pollock, <https://www.centrepompidou.fr/cpv/resource/ckz9o9/r6krA8> (2020-6-16)
- Слика 14, *Кретање 2016*. Радослав Тадић, поставка из Малог ликовног салона – Културног центра Новог Сада и СИТЕ-а у Паризу, аутор фотографија – КЦНС и Радослав Тадић
- Слика 15, *Омаж Хауарду Хојкину 2017*. Радослав Тадић, аутор фотографије – Радослав Тадић
- Слика 16, *Полигон задовољства 2015*. Радослав Тадић, аутор фотографије – Радослав Тадић
- Слика 17, *У атељеу 2017*. Радослав Тадић, радна атмосфера из атељеа, аутор фотографије – Радослав Тадић
- Слика 18, *Нешто лети или ззз 2017*. Радослав Тадић, поставка из Камене куће Културног центра – Бански двор у Бањој Луци, аутор фотографије – Борислав Брезо
- Слика 19, *Предах 2016*. Радослав Тадић, поставка из Галерије Народне скупштине Републике Српске у Бањој Луци, аутор фотографије – Радослав Тадић
- Слика 20, дио инсталације *Шум 2019*. Радослав Тадић, поставка из Камене куће Културног центра – Бански двор у Бањој Луци, аутор фотографије – Борислав Брезо
- Слика 21, *Живјела! 2016*. Радослав Тадић, поставка из Галерије Народне скупштине Републике Српске у Бањој Луци, аутор фотографије – Радослав Тадић
- Слика 22, *Змај 2018*. Радослав Тадић, поставка из Камене куће Културног центра – Бански двор у Бањој Луци, аутор фотографије – Борислав Брезо
- Слика 23, дио инсталације *Љубав 2018*. Радослав Тадић, поставка из Камене куће Културног центра – Бански двор у Бањој Луци, аутор фотографије – Борислав Брезо
- Слика 24, дио инсталације *Таласи 2019*. Радослав Тадић, поставка из Камене куће Културног центра – Бански двор у Бањој Луци, аутор фотографије – Борислав Брезо
- Слика 25, *Струјање 2016*. Радослав Тадић, аутор фотографије – Радослав

Тадић

- Слика 26, *Идеја 2017*. Радослав Тадић, поставке из Музеја савремене умјетности Републике Српске у Бањој Луци и Галерије ФЛУ у Београду, аутори фотографија – Немања Мићевић, Радослав Тадић и Милан Краљ
- Слика 27, *Хоризонт очекивања 2017*. Радослав Тадић, поставке из Музеја савремене умјетности Републике Српске у Бањој Луци, Галерије ФЛУ у Београду и Галерије Академије ликовних умјетности у Широком Бријегу, аутори фотографија – Немања Мићевић и Радослав Тадић
- Слика 28, *Вођа 2017*. Радослав Тадић, поставка из Музеја савремене умјетности Републике Српске у Бањој Луци, аутор фотографије – Немања Мићевић
- Слика 29, *Стазе 2017*. Радослав Тадић, поставка из Музеја савремене умјетности Републике Српске у Бањој Луци, аутор фотографије – Немања Мићевић
- Слика 30, *Манипулација 2017*. Радослав Тадић, поставка из Музеја савремене умјетности Републике Српске у Бањој Луци, аутор фотографије – Немања Мићевић
- Слика 31, *Нешто што нас поремети 2017*. Радослав Тадић, поставка из Музеја савремене умјетности Републике Српске у Бањој Луци, аутор фотографије – Немања Мићевић
- Слика 32, *ОВОвремеНО 2017*. Радослав Тадић, поставка из Галерије Филип Морис у Нишу, аутор фотографије – Ниш Арт Фондација
- Слика 33, *ОВОвремеНО 2017*. Радослав Тадић, поставка из Музеја савремене умјетности Републике Српске у Бањој Луци, Галерије ФЛУ у Београду и атељеа у Бањој Луци, аутори фотографија – Немања Мићевић, Милан Краљ и Радослав Тадић
- Слика 34, *Вулгарност свакодневице 2017*. Радослав Тадић, поставка из Музеја савремене умјетности Републике Српске у Бањој Луци, аутор фотографије – Немања Мићевић
- Слика 35, *Дух, Дирка, Искра, Лед-Вјетар 2018*. Радослав Тадић, поставка из Камене куће Културног центра – Бански двор у Бањој Луци, аутор фотографије – Борислав Брезо
- Слика 36, *Пловидба 2019*. Радослав Тадић, поставка из Камене куће

- Културног центра – Бански двор у Бањој Луци, аутор фотографије –
Борислав Брезо
- Слика 37, *Одмаралиште 2019*. Радослав Тадић, поставка из Камене куће
Културног центра – Бански двор у Бањој Луци, аутор фотографије –
Борислав Брезо
  - Слика 38, *Плаветнило 2019*. Радослав Тадић, поставка из Камене куће
Културног центра – Бански двор у Бањој Луци, аутор фотографије –
Борислав Брезо
  - Слика 39, *Искра 2019*. Радослав Тадић, поставка из Камене куће
Културног центра – Бански двор у Бањој Луци, аутор фотографије –
Борислав Брезо
  - Слика 40, *Шум 2019*. Радослав Тадић, поставка из Камене куће Културног
центра – Бански двор у Бањој Луци, аутор фотографије – Борислав Брезо
  - Слика 41, дио инсталације *Таласи 2019*. Радослав Тадић, поставка из
Камене куће Културног центра – Бански двор у Бањој Луци, аутор
фотографије – Борислав Брезо
  - Слика 42, *Љубав 2019*. Радослав Тадић, поставка из Камене куће
Културног центра – Бански двор у Бањој Луци, аутори фотографија –
Борислав Брезо и Радослав Тадић
  - Слика 43, *Млијеко 2019*. Радослав Тадић, поставка из Камене куће
Културног центра – Бански двор у Бањој Луци, аутор фотографије –
Борислав Брезо
  - Слика 44, *У облацима 2017*. Радослав Тадић, поставка из Галерије Излози
у Београду, аутор фотографије – Милан Краљ
  - Слика 45, *Peony Blossom 2007*. Су Twombly, <https://www.wikiart.org/en/cy-twombly/untitled-peony-blossom-painting> (2020-6-16)
  - Слика 46, детаљ – *Вођа 2017*. Радослав Тадић, поставка из Музеја
савремене умјетности Републике Српске у Бањој Луци, аутор фотографије
– Немања Мићевић

БИОГРАФИЈА КАНДИДАТА

Радослав Тадић је рођен 24. септембра 1982. године у Бихаћу. Одрастао је у Дрвару.

Дипломирао је и магистрирао сликарство на Академији умјетности Унивезитета у Бањој Луци. Докторанд је на сликарском одсјеку Факултета ликовних уметности Унивезитета уметности у Београду. Запослен је на Академији умјетности Унивезитета у Бањој Луци у звању доцента за ужу умјетничку област Сликаство.

Излагао је двадесет један пут самостално и преко шездесет пута колективно на изложбама од локалног, националног и међународног значаја у Босни и Херцеговини, Србији, Хрватској, Словенији, Италији, Мађарској, Њемачкој, Француској, Белгији, Кувајту и Кини.

Добитник је награда Ниш арт фондације 2017. године, Еволуте у Београду 2014. и Музеја савремене умјетности Републике Српске 2007. године.

Одабране самосталне изложбе:

2020. *Инсталирање спокоја*, Камена кућа, Културни центар – Бански двор, Бања Лука
2018. *Паралеле*, Музеј Херцеговине, Требиње
ЦиркулаКција, Галерија ФЛУ и Галерија Излози, Београд
2017. *Паралеле*, Музеј савремене умјетности Републике Српске, Бања Лука
Обливио, Галерија Марин, Умаг
Кретање, Мали ликовни салон, Културни центар Новог Сада, Нови Сад
Обливио, Галерија Луцида, Београд
2016. *Кретање*, СИТЕ (Интернационални град умјетности), Париз
Гравитација, Интернационални фестивал Сарајевска зима 2016, Галерија Препород, Сарајево

2015. *Баџи поглед*, Галерија Београдске тврђаве у унутрашњој Стамбол капији, Београд
Склапање, расклапање, Мали изложбени салон, Културни центар – Бански двор, Бања Лука
2013. *Цртежи*, Кућа Краља Петра II, Београд
110+, Галерија „арт55“, Ниш
2012. *Сликовито, силовито*, Мали и Велики изложбени салон, Културни центар – Бански двор, Бања Лука
2011. *Изворне вибрације*, Центар за културу и образовање, Нови Град
2010. *Пулс*, Велики изложбени салон, Културни центар – Бански двор, Бања Лука
2007. *Слике*, Академија умјетности, Бања Лука

Изјава о ауторству

Потписани-а Радослав Тадић

број индекса 4686/15

Изјављујем,

да је докторска дисертација / докторски уметнички пројекат под насловом

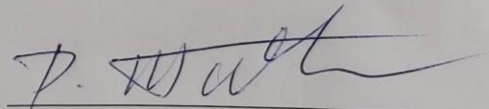
ТОК БОЈЕ

Чувственост сликарске материје

- резултат сопственог истраживачког / уметничког истраживачког рада,
- да предложена докторска теза / докторски уметнички пројекат у целини ни у деловима није била / био предложена / предложен за добијање било које дипломе према студијским програмима других факултета,
- да су резултати коректно наведени и
- да нисам кршио/ла ауторска права и користио интелектуалну својину других лица.

Потпис докторанда

У Београду, 16. 06. 2020. године

R. Tadić

Изјава о коришћењу

Овлашћујем Универзитет уметности у Београду да у Дигитални репозиторијум Универзитета уметности унесе моју докторску дисертацију / докторски уметнички пројекат под називом:

ТОК БОЈЕ

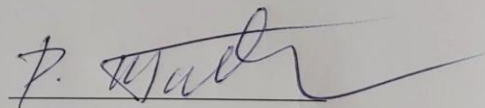
Чувственост сликарске материје

која / и је моје ауторско дело.

Докторску дисертацију / докторски уметнички пројекат предао / ла сам у електронском формату погодном за трајно депоновање.

У Београду, 16. 06. 2020. године

Потпис докторанда

Изјава о истоветности штампане и електронске верзије докторске дисертације / докторског уметничког пројекта

Име и презиме аутора Радослав Тадић

Број индекса 4686/15

Докторски студијски програм Ликовна уметност

Наслов докторске дисертације / докторског уметничког пројекта

ТОК БОЈЕ

Чувственост сликарске материје

Ментор мр Радомир Кнежевић, редовни професор

Коментор:

Потписани (име и презиме аутора) Радослав Тадић

изјављујем да је штампана верзија моје докторске дисертације / докторског уметничког пројекта истоветна електронској верзији коју сам предао за објављивање на порталу **Дигиталног репозиторијума Универзитета уметности у Београду**.

Дозвољавам да се објаве моји лични подаци везани за добијање академског звања доктора наука / доктора уметности, као што су име и презиме, година и место рођења и датум одбране рада.

Ови лични подаци могу се објавити на мрежним страницама дигиталне библиотеке, у електронском каталогу и у публикацијама Универзитета уметности Београду.

Потпис докторанда

У Београду, 16. 06. 2020. године

